

บทที่ 3

คำสอนในสุภาษิตสอนหญิง

สุภาษิตสอนหญิง เป็นวรรณคดีคำสอนที่กวีผู้แต่งมุ่งเสนอสาระสำคัญของเรื่องซึ่ง เป็นความรู้และเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของสตรีสมัยนั้นเป็นจุดมุ่งหมายใหญ่ เนื้อหาใน วรรณคดีเรื่องนี้เป็นคำสอนสตรีให้รู้จักวางตนอย่างเหมาะสม มีความมั่งคั่งในทุกอิริยาบถ และให้รู้จักปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างสุภาพ อ่อนน้อม โดยเฉพาะต่อพ่อแม่และสามี สุภาษิตสอนหญิง จึงเป็นคู่มือสำหรับสตรียุคหนึ่งยกย่องใช้เป็นหลักปฏิบัติตนในการดำเนินชีวิตตามแบบที่สังคมต้องการ คำสอนต่างๆในสุภาษิตสอนหญิงจึงเป็นการสอนธรรมเนียมประเพณีสำหรับสตรีไทย โดยเฉพาะ สตรีโคสามารถประพฤติปฏิบัติตามคำสอนนั้นได้เป็นอย่างดี ก็จะได้รับยกย่องจาก บุคคลทั่วไป ซึ่งยังผลให้ประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมขณะนั้น และในทางตรงกันข้าม สตรีโคที่มีใฝ่ปฏิบัติตามแบบฉบับที่ผิดคตินิยมของสังคม สตรีนั้นจะถูก มองว่าเป็นผู้ขาดการอบรม ไม่มีคุณสมบัติที่ดี ซึ่งหมายถึงการถูกดูแคลนเหยียดหยามว่าเป็น ผู้มีสกุลต่ำ เมื่อเป็นเช่นนั้นย่อมไม่มีผู้ใฝ่ใคร่คบค้าสมาคมด้วย กลายเป็นบุคคลที่สังคมรังเกียจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยของกวีผู้แต่งนั้น มีการแบ่งระดับชนชั้นอย่างเห็นได้ชัด การถูก เหยียดหยามเป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นในจิตใจของคนสมัยนั้น ได้อย่างง่ายดาย สตรีเพศจึงจำเป็นต้องสร้างคุณค่าให้กับตนเองด้วยการหมั่นฝึกฝนอบรมให้ตนมีคุณสมบัติที่ดีตามคตินิยมของ สังคม

ดังนั้นสุภาษิตสอนหญิงจึงเป็นวรรณคดีเรื่องหนึ่งที่เป็นปทัสถา¹ สำหรับสตรีในสมัย ของกวีผู้แต่งได้เป็นอย่างดี การศึกษาคำสอนในวรรณคดีเรื่องนี้จึงได้ประโยชน์ 2 ประการคือ

¹ในหนังสือ ความเข้าใจเกี่ยวกับกลไกทางสังคม ของพัทธยา สายหู อธิบายไว้ว่า "คือมาตรฐานการปฏิบัติตามบทบาทและสถานภาพที่บุคคลมี ในการกระทำต่าง ๆ ของ ชีวิต บรรทัดฐานสำหรับบทบาทหนึ่ง ๆ นั้นคงที่ ใครก็ตามที่เข้าสวมบทบาทนั้น สังคมจะคาดหวังให้ปฏิบัติตามบรรทัดฐานที่มีอยู่แล้ว "

ได้รู้ถึงวิธีการประพจน์ปฏิบัติตนของกุลสตรีในวาระต่าง ๆ กัน อีกประการหนึ่ง วรรณคดีเรื่องนี้ยังสะท้อนให้ทราบถึงสถานภาพ¹ ของสตรีในสมัยนั้นด้วย

ในบทนี้ ผู้เขียนได้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 4 ประเด็น ดังนี้

1. ความมุ่งหมายของกวีผู้แต่ง
2. การตีความคำสอนบางตอน
3. คำสอนในวรรณคดีเรื่องนี้
4. สรุป

1. 1. ความมุ่งหมายของกวีผู้แต่ง

สุภาษิตสอนหญิง เดิมเรียกกันว่า " สุภาษิตไทย " ² เมื่อฟังเพียงชื่อ อาจจะทำให้เข้าใจว่าเป็นคำสอนสำหรับคนทั่วไป ไม่เฉพาะเจาะจงว่าเป็นเพศใด หรือบุคคลระดับใด การเปลี่ยนชื่อเสียใหม่เป็น "สุภาษิตสอนหญิง" น่าจะเนื่องมาจากเนื้อหามุ่งใช้เป็นคำสอนผู้หญิงโดยเฉพาะ ทั้งผู้แต่งก็ยังได้บอกความมุ่งหมายไว้อย่างชัดเจน ดังนี้

ขอเจริญเรื่องคำรับฉบับสอน
อันความชั่วอย่าให้มัวมีระคาย
จะสอนใจไว้ทุกสิ่งเป็นหญิงสาว
ให้มันนอนเหมือนหุ่นนอนในหวงรุม
สุภาษิตซึ่งประดุจขรรค์มาไว้นี้
ไซ้จะแกล้งแต่งคำมารู้พัน
จะรู้ว่าไปสักเท่าไรก็ไม่หมด
อตุสหาตรองตรีตรึงนึกจำเนียร

ชาวประชาราษฎร์สิ้นทั้งหลาย
จะสืบสายสุริยวงศ์เป็นมงคล³
ไทรพนคาวขาวช้ำเขามัวลุ่ม
คงสุขุมคิดแบ่งใหญ่เบาบาง⁴
ล้วนแต่มีเยี่ยงงูอย่างคั่งเสกสรร
คนทุกวันมักอยางนี้มีอาเกียรณ
ซึ่งเก็ยจจคเห็นคเห็นอยู่เมื่อมือเขียน
ตั้งความเพียรผูกขอตอเรื่องราว

¹ พัทธา สายหู อธิบายว่า "สถานภาพคือ ฐานะตำแหน่งที่บุคคลได้จากการปฏิบัติ ตามบทบาทของตนเมื่อฐานะตำแหน่งของผู้อื่นตามบทบาทอื่น"

² สมเด็จพระยาตราชานุภาพ, ประชุมกลอนสุภาษิตสุนทรภู่, คำนำหน้า ง.

³ กรมศิลปากร, สุภาษิตสุนทรภู่, หน้า 85.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 98.

พอเป็นเรื่องสำหรับกับทุกขโทษ
 เป็นคำรับแบบฉบับไว้อย่าง
 ขอโทษแล้วอย่ามัวไปขึ้นทำ
 เก็บประกอบเอาแต่ชอบในเรื่องความ
 ออย่าฟังเปล่าเอาแต่กลอนสุนทร เพราะ
 ไว้เป็นแบบสอนตนพราศรี
 ให้สุชีศรีเมืองเลื่องลือฟัง
 เป็นที่ชื่นเชนอยางนางสีดา

เป็นประโยชน์แก่สตรีที่สวยสาว
 ในเรื่องราวสุภาพศีลชีวิตความ
 จงจกจำบุญบาปอย่าหยาบหยาบ
 ประพฤติตามหามาใจเสียให้ดี
 จงพิเคราะห์คำอันเลิศประเสริฐศรี
 ทั้งบัคส์คำคุณคนนินทา
 หอมจรวงกลิ่นกลัวหัวทิดศา
 ในไคหลายหมายประคองตัวน้องเอ๋ย¹

การที่ผู้แต่งได้หยิบยกข้อควรและไม่ควรประพฤติมาสั่งสอนตักเตือนสตรีสามัญชนนี้ นับว่าเป็นประโยชน์อย่างมากในการศึกษาสภาพชีวิตความเป็นอยู่และปทัสสถานเกี่ยวกับผู้หญิง ในสมัยนั้น เพราะคำสั่งสอนทั้งหลายในสุภาษิตสอนหญิงแท้จริงคือ เยี่ยงอย่างการประพฤติปฏิบัติตนในชีวิตประจำวันของคนในสมัยนั้น โดยผู้แต่งเป็นผู้ประมวลพฤติกรรมเหล่านั้นแล้วนำมาแจกแจงเป็นคำสั่งสอนตักเตือนให้เห็นชัดเจนว่า สิ่งใดควรทำ สิ่งใดไม่ควรทำ ทำให้ผู้ศึกษามีจินตนาการ เกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ของบุคคลในอดีตได้ใกล้เคียงความเป็นจริงมากขึ้น พฤติกรรมที่เป็นชีวิตประจำวันของสามัญชนนั้น เป็นเรื่องที่หารายละเอียดได้ยากมากเนื่องจากวรรณคดีไทยนับตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 1 - รัชกาลที่ 4 มักจะเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับกษัตริย์เสียเป็นส่วนใหญ่ เช่น อิเหนา รามเกียรติ์ เป็นต้น ส่วนที่เกี่ยวกับสามัญชนนั้นมีน้อยมาก ด้วยเหตุนี้ "สุภาษิตสอนหญิง" จึงเป็นข้อมูลที่ล้ำค่าสำหรับบุคคลในยุคต่อ ๆ มาจะได้ศึกษาเกี่ยวกับสตรีส่วนใหญ่ในสมัยของผู้แต่ง ได้ดีที่สุดเล่มหนึ่ง

2. การตีความคำสอนบางตอน

มนุษย์มักจะมีการแสดงออกแตกต่างกันไปตามท่วงท่าของแต่ละคน การจะสั่งสอนผู้อื่นให้เข้าใจและคล้อยตามความคิดที่ตนต้องการนั้น เป็นเรื่องของวิธีการของผู้สอนแต่ละคน ผู้ใดจะสอนได้ผลตามความมุ่งหมายเพียงใด ขึ้นอยู่กับความสามารถในการสื่อความหมายแก่ผู้ที่ตนสอน สำหรับคำสอนใน "สุภาษิตสอนหญิง" ยังมีบางตอนที่ยังเป็นปัญหาในการสื่อความหมาย ผู้เขียนจึงจำเป็นต้องนำมามีความตามความเข้าใจของผู้เขียนก่อนที่จะนำไปกล่าวอ้างอิงต่อไป

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 125.

คำสอนบางตอนที่กล่าวถึงในที่นี้ ได้แก่

เป็นสตรีสุดที่แต่เพียงตัว
ลงจนสองสามจึกไม่ยักยาว

จะชั่วก็แต่ยังกำลังสาว
จะกลับหลังยังสาวสีเต็มครอง¹

หมายความว่า คุณค่าของผู้หญิงอยู่ที่การ ได้แต่งงานมีสามี ฉะนั้นช่วงที่สำคัญที่สุดคือช่วงที่เป็นสาวแรกเริ่ม เพราะเป็นช่วงที่ผู้ชายหมายปองมากที่สุด ผู้หญิงจึงต้องคิดให้รอบคอบว่าควรจะเป็นภรรยาของชายคนใดจึงจะดี หากคิดผิดพลาดไปแล้วต้องหย่าร้าง ไม่มีสามีใหม่ถึง 2-3 ครั้ง คุณค่าของความเป็นสาวย่อมลดลง ครั้นจะหวนกลับมาทำตัวอย่างสาวบริสุทธิ์แบบเดิมอีกก็ยอมทำไม่ได้

คำสอนบทที่จะกล่าวถึงต่อไปคือ

ถึงจะไปในพิภพให้จบตัว
จงอุทิศสัพพกบิณีให้มิดแมน

แต่ความชั่วอย่าให้ผู้ใดเห็น
จึงจะเป็นคนดีมีปัญญา²

สำหรับคำสอนในบทนี้ มีข้อความในวรรคที่ 2 และวรรคที่ 3 อาจทำให้ผู้อ่านตีความหมายตรงตามตัวอักษร ได้ว่า " ถ้ามีความชั่วก็ต้องพยายามปกปิดให้มิดไม่ให้ผู้ใดเห็น " แต่ผู้เขียนคิดว่า ผู้แต่งคงมิได้มีเจตนาจะกล่าวเช่นนั้น จึงขอตีความให้เข้าใจตรงกันในที่นี้ว่า "ไม่ว่าจะไปที่ไหนก็ตาม ต้องเตือนตนเองอยู่เสมอเพื่อที่จะได้ไม่ทำชั่วใดๆเลย ถ้าทำเช่นนั้นได้จึงจะดีชื่อว่า เป็นคนดีมีปัญญา

บทต่อไปได้แก่

ที่บางคุณจนยาก ไม่อยากทุกข์
อุทิศสัพพกบิณีไม่สิ้นควา
ทำไม่แกเงินทองของทั้งหลาย
ถือวารูปงามไม่ครามจน

ถือว่าสุขอยู่แก่ตาช่าเป็นสาว
ไม่สรอยุเคราะห์สู่ตาประชาน
เห็นหางายสารพัดไม่ชักสน
ลงแต่งคนชายกินจนสิ้นดี³

คำสอน 2 บทนี้ ในวรรคแรกของบทแรกกล่าวถึงคนยากจน ส่วนในวรรคที่ 1 และ 2 ของบทที่ 2 กล่าวถึงเงินทองสิ่งของทั้งหลายนั้นหาได้ง่าย อาจทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกขัดแย้งได้ ผู้เขียนจึงขอแปลความหมายข้อความทั้ง 2 บทไว้ดังนี้ "ผู้หญิงบางคนยากจนจึง

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 92.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 99.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 107.

หนีความจนด้วยการแต่งหน้าแต่งตัวให้ดูสวยงาม คอยเล่นหุเล่นตาให้ทำผู้ชายเพื่อ "ชายตัว"
เพราะวิธีนี้สามารถหาเงินได้ง่ายและเป็นงานที่ไม่ต้องเหนื่อยยากเหมือนงานอื่น เพียงแต่
อาศัยความงามของเรือนร่างเท่านั้น ผู้หญิงเช่นนี้เป็นลักษณะของผู้หญิงไม่ดี

อีกบทหนึ่งคือ

ทุกวันนี้มีทรัพย์เขานับหน้า
ถึงงามพัตกร เขาจะรักเขาเพียงไร

อย่าถือว่าตนงามตามวิสัย
เขาคาคใจเสียวว่าเจ้าชู้เกียจการ¹

คำสอนในบทนี้ ความในวรรคแรกกล่าวว่าคนที่มียศเงินทองจะเป็นที่ยอมรับ
นับถือของคนอื่น แต่ในวรรคที่ 2 กล่าวสอนว่าอย่าถือว่าตนรูปงาม ความทั้งสองวรรคนี้อาจ
ทำให้ผู้อ่านเข้าใจไม่ผิดพอ ผู้เขียนจึงขอตีความหมายว่า ผู้แต่งต้องการสอน 2 ประการคือ
ประการแรกเป็นการกระตุ้นทางอ้อมให้ผู้อ่านผู้ฟังหมั่นเพียรในการประกอบอาชีพเพื่อเชิ
ฐานะของตนให้มั่งมีขึ้นกว่าเดิมจะได้เป็นคนมีหน้ามีตาในสังคม ส่วนประการหลังคือ สอนไม่
ให้สตรีถือถือว่า ตนมีความงามเป็นรูปสมบัติเพียงอย่างเดียวก็สามารถทำให้ผู้ชายรักได้ เพราะ
แม้ว่าใบหน้าจะงามสักเพียงใดก็ตาม หากว่าเป็นคนเกียจคร้าน คงจะไม่มีชายใครรักจริง

3. คำสอน

✓ เนื่องจากคำสอนในสุภาษิตสอนหญิงมิได้รวมกันเป็นหมวดหมู่อย่างชัดเจน เพราะ
ผู้แต่งดำเนินเรื่องราวด้วยการกล่าวความไปเรื่อย ๆ ท่านอนึ่งเรื่องใดใดก่อนก็สอนเรื่อง
นั้น จบแล้วก็สอนเรื่องใหม่ และมีอยู่หลายแห่งที่ผู้แต่งกล่าวสอนไปบ้างแล้ว และนำมากล่าว
สอนอีกภายหลัง เป็นการเพิ่มเติม ทำให้คำสอนในเรื่องเดียวกันอยู่กระจัดกระจายไม่ปะติด
ปะต่อ ผู้เขียนจึงได้จัดหมวดหมู่เสียใหม่ด้วยการรวบรวมคำสอนในทำนองเดียวกันเข้าไว้เป็น
กลุ่มเดียวกัน เพื่อให้เข้าใจได้ง่ายว่า ผู้แต่งสอนอะไรบ้าง และเพื่อความสะดวกในการกล่าว
ถึง

อนึ่ง มีวรรคตีคำสอนที่เกี่ยวข้องกับการสอนสตรีโดยตรงอยู่ 2 เรื่องคือ โอิบาท

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 107.

กระสัตร¹ และกฤษณาสอนน้องคำฉันท์² ซึ่งมีสาระในการสอนท่านองเดียวกับสุภาษิตสอนหญิง ดังนั้นผู้เขียนจึงได้นำมากล่าวถึงด้วยเพื่อประโยชน์ในการศึกษาเปรียบเทียบ รวมทั้งวรรณคดีเรื่องอื่น ๆ ที่มีการกล่าวสอนผู้หญิงอยู่ด้วย โดยวรรณคดีเรื่องอื่น ๆ ที่ใช้เปรียบเทียบนี้เป็นวรรณคดีร่วมสมัยเดียวกันกับสุภาษิตสอนหญิง กล่าวคือเป็นวรรณคดีในสมัยรัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 4 ทั้งนี้เพราะผู้แต่งบงกล่าวให้รู้ว่า "ละครเจ้ากรับ" กำลังมีชื่อเสียงดึกปากอยู่ แสดงว่าต้องแต่งวรรณคดีเรื่องนี้ในสมัยที่เจ้ากรับยังมีชีวิตอยู่ ซึ่ง "เจ้ากรับ" นั้นตายเมื่อ พ.ศ. 2409 ในรัชกาลที่ 4³ ฉะนั้น สุภาษิตสอนหญิงต้องแต่งก่อน พ.ศ. 2409 แน่ สังคมสมัยนั้นจึงน่าจะหมายถึงสมัยรัตนโกสินทร์สมัยรัชกาลที่ 1 ถึง รัชกาลที่ 4

สำหรับคำสอนในสุภาษิตสอนหญิง ผู้เขียนได้แบ่งออกเป็น 5 หมวด ดังจะได้กล่าวต่อไป

ก. การครองตน หมายถึง การควบคุมจิตใจมิให้ประพฤติปฏิบัติไปในทางที่ก่อให้เกิดการติฉินนินทา ทำให้เสียชื่อเสียงเกียรติยศประการหนึ่ง และหมายถึงการฝึกตนมิให้ตั้งอยู่ในความประมาท ไม่เชื่อคำคนอื่นง่าย ๆ รวมทั้งการเสริมสร้างบุคลิกภาพของตนเองให้มีคุณค่าในสายตาของผู้อื่นอีกประการหนึ่ง ซึ่งแบ่งเป็นหัวข้อย่อยได้ดังนี้

1. การรู้จักประมาณตน หมายถึงการยอมรับสภาพความเป็นจริงของตนว่าอยู่ในสภาพเช่นไร ฐานะเช่นไร เมื่อรู้ตัวว่าเป็นคนธรรมดาสามัญ ไม่มียศถาบรรดาศักดิ์ก็ไม่ควรแสดงตนราวกับพวกผู้ที่มีตระกูล เป็นการไปสูงจนเกินศักดิ์ซึ่งไม่เกิดผลดีแต่อย่างใด จะมีก็แต่คนเหยียดหยามดูถูกว่าไม่เจียมตน นอกจากนี้ ถ้ารู้ตัวว่าเป็นคนยากจน ก็จะต้องรู้

¹ เป็นหนังสือที่แต่งเมื่อปีมะโรง จุลศักราช 1206 (พ.ศ. 2387) ในรัชกาลที่ 3 ไม่ทราบชื่อผู้แต่ง

² เรื่องกฤษณาสอนน้องคำฉันท์ มี 2 ฉบับ คือฉบับกรุงธนบุรี และฉบับกรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรสในที่นี้หมายถึง ฉบับของกรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส

³ ษนิค อยู่โพธิ์, ศิลปะละครหรือคู่มืออนาถศิลปินไทย (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ศิwap, 2516), หน้า 74.

จักระมีกระวังในเรื่องการใช้จ่ายเงินทอง อย่าแสสร้งทำเป็นคนร่ำรวยใช้จ่ายฟุ่มเฟือย เพราะจะยิ่งยากจนลงกว่าเดิม และไม่มีใครจะช่วยเหลืออีกด้วย การแต่งตัวแข่งกับพวกผู้ดี ซึ่งเขาร่ำรวยจะแต่งเครื่องประดับราคาแพงอย่างไรก็ไม่เคียดรอน หากคนจนจะแต่งอย่างนั้นบ้าง นอกจากเป็นการเห่อเหิมยกตนตีเสมอคนร่ำรวยแล้ว ยังจะทำให้เงินทองของคนร่อยหรอลงไปโดยใช่เหตุ ผู้แต่งสอนเรื่องการประมาณตนไว้ดังนี้

ก) ประมาณตนตามฐานะความเป็นอยู่

อันตัวตัวแล้วอย่าทำให้กายสูง
คอยเสงี่ยมเจียมใจจะไว้วาง
หญิงพวกหนึ่งนั้นซุนห้าปั้นเจอ
ไม่เจียมจนเลือวาคตนคำสันคาน
ลวนคุณลุงคุณปออยู่ทุกแห่ง
พวกผู้ดีไม้นกตรรกเจอร์จา
ช่างพูดโคไม่อายแกปหลายลีน
ถึงพูดไปใครเขาจะเห็นจริง
ถึงจะอวดอวงไปที่ไหนนั้น
ถาสันคานการผู้ดีคงมีรอย
อันตัวตัวแล้วอย่าทำให้เกินศักดิ์
เปรียบเหมือนเกลือเจือปนกับขลสี

ดูเยี่ยงงูยังมีแหวที่วังหาง
ไทรคองอย่างกิริยาเป็นนารี¹
ทำปุ่อกุเขอหยิงเกินกับภูมิฐาน
เห็นที่ทานเป็นขุนนางอวงเขามา
เทียบบวบแฉ่งพิงพาควาสนา
เป็นพื้นองรวมฟานันเห็นจริง
เป็นคนสันความกตัญญูหญิง
เขาวาหยิงยุยกศุเหมือนมคตะนอย
เขารูทันอยูวาเช่นเจาเป็นหอย
ไมกลาวถอยเขากักรูาผู้ดี
เขาจะมุกเหมือนปากเหมือนชากมี
มันก็มีแต่จะจืดไม่ยักยาว²

ข) ประมาณตัวในการใช้จ่ายเงินทอง

คอยเสงี่ยมเจียมตนจนเสียก่อน
อยาเปอเขอพอกใหญ่ออกโทเกิน
อยาอวดคู้มีทรัพย์เที่ยวจับแจก
ใครจะช่วยตัวเรากัเปลาคาย

คอยฉันฉอนทีหลังเขาสรเรสริน
ละเมือกเมินหมินนุกมักจะอาย
ทำเกี้ยวแฉ่มงป่าพาดิบหาย
อยามักงายเงินทองของสำคัญ³

ค) ประมาณตนในการแต่งกาย

เห็นผู้ดีมีทรัพย์ประดับแต่ง
ของตัวนอยก็ถอยไปทุกวัน

อย่าทำแข่งวูวาสนากระยาจัน
เหมือนคักบันคนทุนสูงุก่าไร

¹ กรมศิลป์ากร, สุภาษิตสุนทรภู่, หน้า 86.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 106.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 102.

จงนุ่งเจียมหม่เจียมเสี้ยมหมิม
 อย่านุ่งรายกรายกรยทำอุยไป
 ที่บางคนเห็นที่ท่านมีทรัพย์
 ประกอบผูกถูกสู่กศกรอยสังวาล
 เจ้าคนจนมันไหร่าจะทำบาง
 แต่ตัวจนอันอื่นในคอ
 หาทูองແທແຂ ไซมัน ไมคลอง
 แตะลนุเนื้อสับน้ำทองคำทะววย
 แพงไม่เบาเขายังกล้าอุตุสาหขอ
 ถึงจนยากอยากบูารุงใหญ่เรื่อง
 ก็สู้สมกับอุารมณไม่เจียมศักดิ์
 ผู้ที่วาแล้วชชาก็พลอยตาม
 เขาจึงว่าหนาสปรากอุย
 เมื่อนำต้นขึ้นจะพวยไปผายเดี่ยว

อยากรุหิมยศถาอชชาลัย
 ตัวมิไชธาววังไม่บังควร¹
 แดงประคัมผิวพรรณในสัณฐาน
 แลละลานลนุสุรรมอันลูะออ
 เอาเยี่ยงอย่างอยากไคน่าลายสอ
 อยาเที่ยวลลโพลแดลเพทุบาย
 ตองเอาทองเสวชิงชานาใจหาย
 สายสรอยสายหนึ่งก็ถึงสลึงเพื่อง
 ผูกขอมือแดงามอรามเหลือง
 จนทองเหลืองก็ไม่ละจะกละงาม
 หรลัษณเหลือตัวทั่วชาสาม
 ไม่มีความอายจิตสัณนิคเดี่ยว
 สมแก่ผู้ไม่ตรีกันก็เจสียว
 ไม่ถึงเลี้ยวก็จะลมลงจมแปลง²

เมื่อผู้แต่งสอนให้รู้จักประมาณตนในเรื่องต่าง ๆ ด้วยการทำในสิ่งไม่ควร
 ประพฤติแล้ว ก็ได้อธิบายแนะแนวทางที่ควรปฏิบัติเพื่อเป็นการช่วยเขียนฐานะไว้ดังนี้

มีสิ่งพึงประจบให้ครบบาท
 ถ้ามั่นอยู่ในชนอวยคอบรรจง
 ไม่ควรซุกก็อุยไปพิไรข้อ
 เมื่อพอแม่แก่เตาชรากาล

คิดแต่ยากแต่จนเร่งชวนชวาย
 พุอิมเขอิมเย็นไม่เป็นไร
 คอยเสี้ยมเจียมตนจนเสียก่อน
 อยาเปอเยอพกใหญ่ออกให้เกิน

อยาให้ขาดสิ่งของตองประสงค์
 อยาจ่ายลงใหมากจะยากนาน
 ให้เป็นมีอยู่เป็นครราวทั้งคาวหวาน
 จงเลี้ยงทานอยาให้อครระทใจ³

อยาให้กายตักยากลำบากไค
 อยาพอใจเชื่อซ้ำเขาก่าเกิน
 คอยผันผอนที่หลังเขาสรรเสริญ
 ละเมิดเมินหมิ่นนั๊กมักจะอาย⁴

ในวรรณคดีเรื่องอื่นก็มีคำสอนเกี่ยวกับการประมาณตนในเรื่องการแต่งกายคือ

1 เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

2 เรื่องเดียวกัน, หน้า 107.

3 เรื่องเดียวกัน, หน้า 96.

4 เรื่องเดียวกัน, หน้า 102.

พิเภกสอนนางศรีชากาและนางเบญกายว่า

เคยสำอวย่างแต่ก่อนจงถอนมัน
ให้รู้จักรักเจียมเสียมกาย

แบ่งน้ำมันเขมาขมิ้นสีนึ่งหลาย
แมนมีตายคงจะพบประสบกัน¹

(พิเภกสอนเบญกายค่ากลอน)

ส่วนการประมาณตน มิให้ทำการเกินฐานะของตนเอง มีตัวอย่างดังนี้

จงเสียมูมเจียมตัวเป็นข้าท่าน
สิ่งชั่วอย่าให้ตัวเป็นราศี

การงานเอาใจใส่ให้ถวนถี่
เขาของท่านมีช่วยปิตงำ²

(ขุนช้างขุนแผนตอนเจ้าขรรค์สุโขทัยสอนนางแก้วกิริยา)

สู้เจียมตัวอยู่ตามประสา
ไม่พอใจให้ผิดคิดค้น
ตกลมาอาศัยในเมืองทาน
รู้ไปถึงไหนก็ไม่ตี

เพราะพลัดพรากนักเรศเขตชั้นที่
ใครนั้นจะมาปรานี
จะให้เคืองรำคาญไม่พอที่
ประธาชาวบุรีจะโยไฟ³

(อิเหนา ตอนมาหารักษ์มีพุกกับบันหยี่)

2) การรู้จักเลือกคบเพื่อน การคบเพื่อนเป็นเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่งสำหรับคนเรา หากคบคนที่จะยังประโยชน์สุขแก่ตัว หากคบคนชั่วจะพาให้ต้องเดือดร้อนหลงผิดไป ด้วย เมื่อเกิดมาเป็นสตรี การคบเพื่อนยิ่งเป็นเรื่องสำคัญมากที่จะต้องพิจารณาให้ดี หากพลาดพลั้งคบหาสมาคมกับคนชั่ว จะพาให้ตนเองพลอยมัวหมอง ไร้คุณค่าไปด้วย ด้วยเหตุนี้ จึงมีคำสอนหญิงในเรื่องการเลือกคบคนว่า

ที่ใครควรเคารพกั้นบนอบ
อย่าไหนไรให้เขาพากันชิงฉิ่ง

ที่ควรรู้จักคิดชอบอย่าผินหลัง
แต่อย่าพลั้งเผลอคบคนเสเพล

¹ พระธรรมศาสตร์ (ศุข), "พิเภกสอนเบญกายค่ากลอน" ประชุมสหภาพนิพนธ์หอสมุดแห่งชาติ, (พระนคร: สำนักพิมพ์พานฟ้าวิทยา, 2508), หน้า 539.

² _____, ขุนช้างขุนแผนฉบับหอสมุดแห่งชาติ (พระนคร: สำนักพิมพ์คลังวิทยา, 2506), หน้า 286.

³ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, อิเหนาฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่ม 1 (พระนคร: สำนักพิมพ์แพรวพิทยา, 2514), หน้า 211.

คนเขนนันมันมักเที่ยวซุกแซง
พอเราหลงปลงอารมณ์สมคะเน
อันคนช่วยอมระคนปนกับคู้
ถึงเมืองลาว เมืองไทยไม่ผิดกัน

ประจวบประแจควยอุบายหลายเล่ห์
ก็ถ่ายเทเอาทรัพย์เสียนับพัน
ถ้าดีมีชวักก็มีอยู่ที่นั่น
เพราะเขนนันชวักชาวเจ้าจงจำ

(ขุนช้างขุนแผนตอนนางเกสรสอนนางสร้อยทอง)¹

จงค้างฤดูที่ยืนเนตร
ซึ่งสิ่งชั่วอย่ากลัวควยพวกพาล

การในพระนิเวศน์วังสุสาน
สงวนองคกงคราญให้จงดี

(อิเหนา ตอนท้าวหมันหย่าให้ออวาทจินตะหรา)²

~~ส่วนในสุภาวิศสอนหญิง ไค้กล่าวถึงลักษณะหญิงชั่วที่ไม่ควร จะคบหาสมาคมด้วย~~

กึ่งนี้

หญิงไม่คั้นนู้ก็มีอยู่หลายพวก
ที่คนดีจะไค้ดูให้รุกรบ

จำจะบวกรบอุกไล่เสียให้จบ
ทานจะไค้ไม่คบพวกคนพาล³

ก) หญิงที่สนใจแต่แต่งตัว เกี่ยวจร้านการงานชอบเที่ยวเตร่

อยุ่คบพวกหญิงพาลสันดานชั่ว
สุริยฉายบายคลอเยเที่ยวลยอนวล
พอรุ่งเช้าเฝ้าแถมองสองเกศ
ตรงกฎรงานแล้วชี้ครานเป็นก้งวล
ครันไค้ยินเสียงกลองมากองหู
วันนี้มีละครใครที่ไหนมา
นึ่งพินิจพิศโฉมประโลมหลง
บางก็เห็นวางามเลยตามไป
มีอุกัไวใจกล้าหน้ากัค้าน
แต่มาซาคก็ไค้ปรารณาเย็บ

ที่แต่งตัวไว้จริตจนผิดส่วน
เป็นเชิงชวนพวกเจ้ากูเซารูกล
ให้เวียวนหัวไค้วันละพันพัน
แต่งแต่คนมีไค้เวณสักเวลา ✓
ยังไค้ไม่รู้เนื้อความเที่ยวถามหา
แมนรูวาจากรับเตนหรับไป
ดูจนปลงกรรมฐานแห่งอุกกาลไหล
ซางกระไรหนอนหินรูไค้คิดอาย⁴
จะเอาชวานเข้าไปดูกัไม่ยอกเจ็บ
ซี้เกียจเก็บผลัดวางไว้กลางเรื้อน

¹ _____, ขุนช้างขุนแผนฉบับหอสมุดแห่งชาติ, หน้า 566.

² พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, อิเหนาฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่ม 2
หน้า 1231.

³ กรมศิลปากร, สุภาวิศสุนทรภู่, หน้า 105.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 103.

อันการเพชฌัญญาแล้ว ไม่เอาเป็นธุระ
คบกัน ไคแต่นิสัยพวกแซ่เขื่อน

คิดแต่จะเที่ยวตลบไปคบเพื่อน
จะคบคนพลเรือนก็เต็มที¹

หญิงประเภทนี้มีกล่าวไว้ในโอวาทระสัตรีด้วยคือ

ผิดแต่แบ่งแต่ตุ่แต่ตัว เข้าคลัวเคลีย
คักจิริทกริดแต่เล็บไม่เย็บเขี้ยว
สนุกไหน ไปนั่นเป็นสันคาน
เที่ยวแหวกเสียดเบื่ยคุณชาย ไม่อายเหนียม
ให้ชายฟังอิงอึ้งอยู่พรังพรู
จนเก็บกับแล้วก็กลับมากุหาว่า
ชาวไม่มีจะกรอกหมอกก็ไม่คำ
สันคางอยู่อย่างเดียวแต่เคียวเข็ญ
ครั้นนี้ว่าคาถากุให้ของแหวะ

ไม่เก็บเขี้ยวขาวของตริกตรองการ
เวียนแต่เที่ยวลอครวไปทั่วบ้าน
ทั้งเพลงการโขนละครและคอนดู
ท่าและเสียมเขาไกลไม่อดสู
ทั้งนมจูปูบระยุระยา
ไม่ทำคร้วไวทาจักหนาคว่า
เวลาคว่ำผันอนพุดคองแคะ
หมอนมุงเหม็นไม่ซักนำท่าคว่ำและ
ท่าเสาะแสะเสียดเห็นบีให้เจ็บใจ²

คือความคิดคิจิริทกริยา
อย่าเอาอยู่ทางหญิงกาสิไม่มีจำเวญ
จะทอทุกบันฝายก็ไม่เป็น
ไม่ระวังเคทวากาเขาคร้ว
ทั้งเขียนขันโตะพานไม้ซีกสี
ที่หลับนอนหมอนมุงพะรุงพะรัง
จะดูไหนก็เลอะออกเประอะเปอน
ของชั่วเป็นของดีที่รำคาญ

เป็นที่ทำชายหวังสรุ เสริญ
ออกแระราจาเงินอยู่เกินตัว
ทุกเขาเย็นฟังกินนำมื่อฉัว
ฉานุงจะปิดตัวก็เตอะตั้ง
สนิมมีมัวหมองเหมือนของขัง
เหยาเรือนรดกัโรงรองงาน
ในทองเรือนรุงรังคังถาน
สันคานไม่รู้จักการคูคือเลย³

ข) หญิงใจแตก ชอบสมาคมกับผู้ชายโดยไม่ระมัดระวังตัว ปล่อยตัว
มากเกินไปจนเสียทำผู้ชาย

บ้างก็รักขางนักเลง เล่นเครื่องครั้น
หมเพลาะคำท่าปลอมออกกรอมกราย
ครั้นไปไปใจก็แตกลงแหกคอก
ความหมอรอไม่คิดเห็นผิดเขิง

เที่ยวกลางคืนคบเพื่อน คือนหงายหงาย
พวกผู้ชายซักพาเที่ยวราเวิง
ปะเตะปลอกตุ๋ามางวุงจนเหลิง
จะเปิดเปิงเขาป่าไปทาเดียว

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 105.

² _____, โอวาทระสัตรี, ประชุมสาขานิตยภัททสมัคแห่งชาติ, หน้า 475.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 477.

ใครจะห้ามปรามไว้ก็ไม่ฟัง
 ถือว่าตนเปรี๊ยะฉลาดปราดเปรื่อง
 บ้างดูบเลินเพื่องยาวเมื่อคราวซัด
 ที่ไม่สู้รู้กลอนยังรอนรน
 บางทีเล่นปริศนาเที่ยวหาของ
 ครั้นห่อเสร็จจส่งให้กับชายชาญ
 ครั้นคิดคิดปริศนานั้นซาเนน
 ทำค้อคานหาญหักไม่รักงาม

ทำส่งเสียงเถียงคังให้กราคเกรี้ยว
 ประจบเที่ยวรู้จักทุกพิศตรา¹
 ฝีปากจัดคอบค้อข้อนุสนธิ์
 เทียววานคนแต่งให้พ้อไคการ
 ใหญ่คองตามอารมณ์ประสมประสาน
 บอกอาการเรื่องรักประจักษ์ความ
 ชวนกันเดินหลักออกนอกสนาม
 จนเลยลามาลิ้มบ้านสถานตน²

ผลของการเป็นหญิงใจแตก คือความทุกข์ที่ไม่มีใครเห็นใจ ทั่วยังทำให้พ่อแม่พลอย
 เค็ดร้อนไปค้วย กล่าวคือ

ฐนิตนางออย่างนี้มีชมนัก
 คองกินยาเขาสูรวพริกไทยปน
 รักสนุกครันไคทุกซุแล้วถอยคิค
 เทพเจาทานไมเขาควยคนราย
 ครันคิกลางออย่างไรก็ไม่สูญ
 ทำออย่างไรมันก็ไม่มรรณา
 ถาฐนิตนางออย่างนี้
 แล้วหาญตัวประจำเป็นลำเนา

เป็นโรครักเกิดมวรศีระชน
 หมายประจัญจะให้คัมที่อุบอาย
 จะปุกปิกเปลวไฟเห็นไม่หาย
 คองกอกายชนให้เห็นไวเป็นตรา
 ให้อาฐรพูนเกิดสหัสสา
 เป็นเวรวาปายนั้นไมขรุรเตา
 เอาลูกไปมุนหมกยกให้เขา
 พอบคเปาคความอายให้หายแคลง³

ค) หญิงหลายใจ ใจคอรวนเร จะรักใครก็ไม่ตกลงใจให้เค็ดชาคว่า
 จะเลือกใครเพราะเกิดความรู้สึกท้านองรักที่เสียคายนอง หญิงประเภทนี้ ถ้าผู้ชายฐนิตนางเข้า
 จะไม่มีชายคนไหนรักจริง

ยังมีพวกหนึ่งนุ่นขยันยิ่ง
 เทียวยักยายรายทมภิรมย์รส
 จะรักไไหนก็ไม่รักสมคัมมัน
 ฐคองฐนิตนางเรื่องเค็ดองระคาง

เป็นผู้หญิงสองใจไมก่าหนด
 ใค้รมาจคไคจับรับคะคาง
 เล่นประมันเชิงคองทั้งสองข้าง
 ก็ชคขวางหิงสาจะคัพัน

¹ กรมศิลปากร, สุภานิตสุนทรภู่, หน้า 103.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 110.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 110-111.

เพราะนารมีไครตรงจำนงหมวย
เหมือนพวกนางโมราวิลาวันน
โอใจนางอย่างนี้มีมัจจุ
เพราะนิสัยใจนิษฐาเล่นปลิดโยน
ต่างคนต่างก็เขื่อนออกเบือนเบื้อ
อันผู้ใดที่จะไคยหาหมายเลย

ทำให้ช่ายเคืองแก่นแสนกระสัน
ย่นพระขรรค์ผู้ให้กับอวยโจร
จนลือคังชาวกองคังกลองโชน
จะมาโค่นกันกระดากไม่อย่ากเขย
ตองเป็นเรือขนคานอยู่เฉยเฉย
ควมมากเขยหลายชู้เขาถูกล¹

ง) หญิงคบชู้ นับเป็นหญิงที่ตัวมากไม่ควรคบหาสมาคมควยอย่างยิ่ง

เพราะเป็นหญิงที่หมักมากในกามคุณและยังประพฤตินอกกฎหมายอีกควย หญิงพวกนี้ถ้าถูกจับได้
(รวมทั้งชายชู้ควย) จะต้องถูกลงโทษทางอาญาอย่างรุนแรง ผู้แต่งกล่าวถึงหญิงประเภทนี้
ไว้ว่า

บ้างมีผู้ตัวอยู่เป็นคู่กัน
ทำรักชอนชอนสนธิปักเนื้อความ
ครั้นรู้ความตามโลกก็ไม่รับ
พลอยประจบกลมบวมไปคุดาเพลง
ทำของอาจพลาคพลังลงทั้งคู
ไม่แปรคแปรนแสนสลคเหมือนทศกัณฐ
ที่เคยนอนหมอนหนุนละมุนนิม
เส้นก็กักหมักก็กินจนสิ้นนวล
ครั้นเห็นชู้ชวมภิรมย์รัน
จะฟังชู้ก็เพรียบกรอบเกรียบใจ
ตระลาการทวนถามเอาความชั่ว
เขาเสนาหน้าสลคสุดคทน
ครึ่งซีกไซโตคุดาความซัด
ถารักชู้ก็ให้อยู่กับชู้ชาย
ก็สาสมกับอวรมณสตรีชั่ว
ไปคบชู้ชู้หักทั้งยืน
ที่ใครเห็นจะเมตคานันหาหยาก
เพราะเหตุตัวชั่วชื้อลือชจร
ครั้นลุ่มมากยากใจลือคคิ
ไซไม่รู้ว่าเขาหามความถดถมี

ยังหาอื่นเข้าประคองเป็นสองสาม
จนเลยลามเป็นระมิงคังตนเอง
เขาเขียนขับตีคาวาชมเหง
เพราะตัวเองจับไม่ได้ไลไม่ทัน
เขาจับโคชชวยชู้คานัน
ตองโสกลศลยเสราใจอยู่ในครวน
ไปนอนหิมกรากกร่าเผาก่าสรวล
แลแต่ลวนลูกความออกหลามไป
ก็ไม่ซันชมติดพิสุมัย
จะฟังผู้ตัวก็ไมเมตคาคตน
ชางผู้ตัวก็บอออกอูกนุสนธิ
แทบจะคนคาคินให้สิ้นอายุ
จึงจวกคคคคคินาราคาชาง
มันเบื้อหนายชางคลับเอาทรัพย์คิน
อยู่กับผู้รวมใจจาไม่คิน
ตองกล่ากลลืนชสนันยูนอลียวอน
มีแต่ปากแฉงอนงคสูงสลอน
ที่เคยนอนนั่งสบายวาไม่คิ
แต่มันคคคเสียดนคคคตองบคคค
ชั่วหรือคคคคคคคคคคคคค²

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 109.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 113-115.

จ) หญิงปากเสีย คือ หญิงที่ชอบพูดพล่อย ไม่คิดไตร่ตรองเสียก่อนว่า สิ่งใดควรพูดหรือไม่ และชอบบ่นตำหนิผู้อื่นเสมอด้วยความอิจฉา

พูดก็มากปากก็บ่นแสนงอนนัก เห็นเขารักกันไม่ได้ใจอิจฉา
เที่ยวรอนรานจนเพื่อนบ้านเขาระอา นิ่งที่ไหนไหนินทาเขาเป็นแดน¹

ข) หญิงที่เกลือกกลั้ววามข ไม่รู้จักท่ามาหากิน ไม่ฝึกตนให้เป็นคนมี

คุณค่า

ที่ส่วนตัวถึงจะตัวออกฉันทัน สู้ปีกปกยูกคนนี้สุดแสน
ไม่ทำมาหากินจนสิ้นแค้น ก็เลยแลนุเขาบ่อนนอนสบาย
หญิงคนนี้เห็นไม่มีเจริญแล้ว ใหญ่แหวแหวอยู่ข้างทุ่งนิมิตหาย
ลงสูบดินกินเหล้าอยู่เมามาย ไม่เสียคายอินทรีย์เท่าซีเล็บ²

ข) หญิงมั่งง่าย ชอบเอ่ยปากหยิบยืมข้าวของของผู้อื่นแล้ว ไม่สงคืน

ขึ้นจะยืมของใครเขาไม่เชื่อ กล้วยตัวเหลือไปปลุกสมถัด
ปากก็หวานเหมือนน้ำตาลเพชรบุรี ข้าวของมีให้ไปไม่ไคคั้น
แมนใครไปสมบทเขาคบคา แดขึ้นญาไม่คิคตัวแต่สักฉั้น
มีแต่ภัยให้ระยาทุกคำคั้น ใครอย่าสนชมชิตไปคิคคบ³

ค) หญิงขายตัว คือหญิงที่ยากจนแต่ไม่ยอมประกอบอาชีพที่ต้องเหนื่อย

ยาก จึงยอมขายตัวปรนเปรอผู้ชายไม่เลือกหน้าเพื่อให้ได้เงิน

ที่บางจนจนยากไม่ยอมทุกข ถ้าวสุขอยู่แก่ตาซาเป็นสาว
อุตสาเหตุแ่งแ่งขมันไม่สิ้นคาว ไม่สรอยุเศราสุตาประสาธน
ทำไม่แกเงินทองของหงหลาย เห็นหุางายสารพัดไมซัดสน
ถ้าวารูปงามไมครามจน ลงแดงตนขายกินจนสิ้นดี⁴

ง) หญิงขอมโม่โม่ หญิงพวกนี้คือพวกเหอเหิมทะเยอทะยานมาก

เกินฐานะของตน อยากจะเป็นผู้ดี มีตระกูลสูงบ้าง จึงเที่ยวแอบอ้างว่าตนมีเชื้อสายผู้ดีอย่าง

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 104.

² เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 105.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 107.

ไม่มีมายาย

หญิงพวกหนึ่งนั้นชั้นทำบัน เจอ
ไม่เจียมจน เลยวาทนคำสันคาน
ลวนคุณลุดคุณปูอยู่ทุกแห่ง
พุกคูตี ไม่นกตริกร เจรจา
ซางพุดโค ไม่อายแกปลายลัน
ถึงพุดไปใคร เขาจะเห็นจริง
ถึงจะอวดอวง ไปที่ไหนนั้น
ถาสันคานการคูตีคงมีรอย

เฝ้าเพ้อเยอหึงเกินกับภูมิจาน
เห็นที่ทานเป็นขุนนางอวง เขามา
เทียบแอบแฝงฟังพาคาสนา
เป็นพื้นองรวมพานั้นเห็นจริง
เป็นคุณสันความคิดนึกหญิง
เชื่อว่าหญิงยุคยศเหมือนมคตะนอย
เขารู้ทันอูยวาเซนเจ้าเป็นหอย
ไมกลาวดอย เขาก็รู้ว่าคูตี¹

3) การรู้จักรักษาวลสงวนตัว รักษาพรหมจรรย์ หญิงสาวที่ยังมิได้มีคู่

ครอง ควรประพฤติตนให้อยู่ภายในกรอบประเพณีที่ถึงงาม คือ ไม่ปล่อยตัวปล่อยใจในเรื่องความรักมากเกินไป เพราะหญิงที่ชายหมายจะเลือกเป็นภรรยา นั้น นอกจากจะมีคุณสมบัติค่านอื่นๆ เพียงพร้อมแล้ว หญิงนั้นจะต้องเป็นสาวบริสุทธิ์ ไม่เคยผ่านมือชายใดมาก่อน ฉะนั้น สตรีจะต้องสงวนตัวทั้งใจและกาย กล่าวคือ การสงวนใจได้แก่ ไม่แสดงความรู้สึกรักใคร่ผู้ชายจนออกนอกหน้า ถึงแม้จะรักมากเพียงไหนก็ต้องเก็บความรู้สึกนี้ไว้ อย่าแสดงออกมาให้ผู้อื่นรู้ ดังคำสอนที่ว่า

อันที่จริงหญิงกับชายยอมหมายรัก
แมนจักกรักไว้ ในอารมณ์
ถึงพุดกษาทองวายุพิศไบก
จงยับยั้งซึ่งใจเสียให้ตี

มิใช่จักตัดทางที่สร้างสม
อวยรักชมนอกหน้าเป็นราศี
เขยอนโยกก็แต่ถึงไม่ทิ้งที่
เหมือนจามรีรู้จักรักษากาย²

หรือหากเกิดความไม่พอใจใครก็ไม่ควรแสดงอาการให้เขารู้เช่นกัน

ถึงชายใดเขาพุดใจมาพุดเกี่ยว
เมื่อไม่ชอบก็อย่าตอบเนือความตาม

อย่าโกรธเกรี้ยวโกรธชว่าหยาบหยาม
มันจะลามเลนเลยเหมือนเคยเป็น³

ส่วนการสงวนกาย หมายถึงการรักษาพรหมจรรย์นั่นเอง ดังคำสอนที่ว่า

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 106.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 88.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 99.

ผู้ใดเกิด เป็นสตรีอันมีศักดิ์
สงวนงามตามระเบียบให้ชอบกล
เป็นสาวแสนสวยสะอาด
แมนแตรวาว รานรอยถอยราคา

จงรักษาตัวยามมีราศีหมอง
อย่าเอาผิดมาเป็นชอบประกอบใจ
แมนรู้จักกร่างเป็นอย่างยิ่ง
จงกำหนดคอตสำหรับขาทรง

บำรุงร่างกายไว้ให้เป็นผล
จึงจะพ้นภัยพาลการนินทา
ก็หมายมาดเหมือนมณีอันมีค่า
จะพลอยพาหอมหายจากกายนาง¹

ถือท่านองแบบโบราณท่านชานไช
จงอยู่ในโอวาทญาติวงศ์
จะเพริศพริ้งสมสวาทเป็นราชหงส์
อย่าลุ่มหลงควยอุบายของชายพาล²

ในวรรณคดีขุนช้างขุนแผน นางแก้วกิริยาเป็นตัวอย่างที่ดีคนหนึ่งที่รู้จักรักษาสงวน
ตัวตั้งที่นางได้กล่าวแก่ขุนแผนว่า

ถ้าหมอมารักฉันแต่ไม่พูดทิ้ง
อย่าให้หนองหมองสัตย์ที่สัญญา
หมอมารักฉันในฉันจักไม่รักตอบ
รักตัวกลัวอายเสียคายนวล

อย่าควนชิงเชิงรุกให้งามหน้า
เชิญไปวากับคุณพ่อแค้นคุณคว
จะลักลอบกั้วนิกสักพันส่วน
สุดสงวนอยู่แล้วอยู่อ่อนเลย³

4) การรู้จักเสริมคุณค่าให้แก่ตนเอง นอกจากคุณสมบัติต่าง ๆ ที่กล่าว
มาแล้ว สตรีพึงเสริมคุณลักษณะของตนเองให้ดีเด่นยิ่งขึ้นในด้านต่าง ๆ ดังนี้

ก) รู้จักแต่งกาย ให้เหมาะสมกับรูปร่างหน้าตาและเหมาะสม

กาลเทศะ ดังนี้

จะนุ่งห่มคลุมสุกคู้สงวน
จะนุ่งห่มท้าวแบ่งแต่งอินทรีย์
จะเก็บไรไฉนมิให้สมพักตร
เป็นสุภาพราชมเรียบเด เจริญ
ใครเห็นนองตองนิยมชมไม่ขาด
ถึงรูปงามทรามสงวนนวลอนงค์

ให้สมควรรับพุกตรตามศักดิ์ศรี
คุณวีริวเน้ออย่าเหลือเกิน
บำรุงศักดิ์ตามศรีมิให้เขิน
คุณมีผู้สรรเสริญอนงค์ทรง
วาจกคุณแต่งรูปร่างเหมือนอย่างหงส์
ไม่รู้จักแต่งองค์ก็เสียงาม⁴

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 85.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 93.

³ _____, ขุนช้างขุนแผนฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่ม 1, หน้า 342.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 86.

จะแต่งตัวก็อย่ามัวแต่งการแต่ง
 ใสบานนอกชอกนามาแต่เยื้อง
 เมื่อยามตรุษยามสงกรานต์มีงานหลวง
 ครั้นสิ้นเขตเทศกาลทำงานไป
 เมื่อไปเป็นชาววังจึงนั่งแต่ง
 ควยสำราญการอะไรนั้นไม่มี
 ให้กำหนดจจำแต่คำขอบ.
 อยาญงผาพทใหญ่โตสะคือ

ในพิภกสอนเบญกายคำกลอน สอนไว้ว่า
 จะนุ่งผ้าทาแป้งและแต่งองค์
 งามยศมารยาททั้งผาดพิศ

ในกฤษณาสอนน้องคำฉันท์ สอนให้รักสวयรักงามด้วยการรักษาทรพททรง
 น้อยภักษกัณมชูป
 มากภักษกัณพิพพาน
 พิงภักษพอประมาท
 โสภากยรรยง

อย่าทาแป้งจับกระหม่อมเข้าจนเหลือ
 ทำเซอะเซิงเขาจะโหวงโรไป
 แต่งใหงามตามกระทรวงหาวาไม่
 อยุร่าไรผิดหน้าคั้งตาปี
 แต่พอแฉงก็เข้าจับกระจกหวี
 จะหาตูดแต่ที่เจ้าพระยา¹

นิทระบอบแบบกระบวนอย่าควรถือ
 เขาจะลือวาเลนไม่เห็นควร²

พดุสมทรงสารพัคคยาถักจจริต
 อยาคบคิตคนพาดสันถานโงง³

สริรูปกัณคาล
 จะหนักเนื้อและท้อองค์
 ขวิการวิกลทรง
 หุกสิ่งสิ้นทั้งอินทรีย์⁴

ข) รูสิ่งโคให้รูจริง ๆ จึงสามารถใช้บ่าวไพร่อย่างไคยล คังคำ

สอนว่า

รูวิชาให้รูเป็นครูเขา
 มีวิชาไทโซสอยคอบสบาย

จึงจะเบาแรงตนเร่งชวนชวาย
 ด้วเป็นนายโงเงาขาวไมเกรง ✓

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 100.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 87.

³ พระธรรมศาสตร์ (ศุข), "พิภกสอนเบญกายคำกลอน" ประชุมสุภาสิตฉบับหอ
 สมคแห่งชาติ, หน้า 541.

⁴ กรมสมเด็จพระปรมาณูชิตินโรส, "กฤษณาสอนน้องคำฉันท์" ประชุมสุภาสิต
 ฉบับหอสมคแห่งชาติ, หน้า 525.

การวิชาวาประคับสำหรับร่าง
การมีที่รับ จงกลัว เกรง

อย่าเอาอย่างหญิงโง่งที่โง่งเฉง
(อย่าครีนครองขับรองคะนองใจ)¹

ค) มีความสามารถในเรื่องการบ้านการเรือน สตรีควรใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ด้วยการช่วยทำงานบ้าน หมั่นดูแลให้สะอาดเรียบร้อยน่าอยู่อาศัย เพราะนอกจากจะทำให้สมาชิกภายในบ้านสุขภาพสบายใจแล้ว ยังเป็นที่สนใจของเหล่าผู้ชายที่กำลังมองหาสตรีภรรยาอีกด้วย สตรีจึงควรตระหนักดังนี้

แม่จะทำสิ่งใดให้ตลอด
เขม่นชะมิกักรังงานการของตน

ระวังดูเรือนเหี้ยและเข้าของ
เห็นไม่มีแล้วอย่าอ้างว่าขางมัน

อยู่สถานบ้านช่องนั้นต้องคิด
เพื่อมีผิวพลเรือนเหมือนกันนา

อย่าทิ้งทอกเที่ยวไปไม่เป็นผล
อย่าซุกซนคบเพื่อนโพล่เดือนแซ²

จะบุกพร่องอะไรที่ไหนนั้น
จงผอนผ่นเก็บเล่มให้เต็มลง³

ให้รู้จักการหญิงทุกสิ่งสา
จะไต่หาเลี้ยงกันจนวันตาย⁴

ข. กิริยามรรยาท หมายถึงการฝึกฝนอิริยาบถต่าง ๆ ให้สุภาพเรียบร้อยจึงจะเหมาะสมกับการที่เกิดมาเป็นสตรี หากหญิงใดแสดงอิริยาบถเช่น เดิน ยืน นั่ง นอน ฯลฯ ไม่สุภาพเรียบร้อย หญิงนั้นก็จะถูกติฉินนินทาหรือถูกเขาเย้ยให้ได้อาย ผลที่ตามมาคือไม่มีใครอยากสมาคมด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ชายดี ๆ จะไม่เลือกหญิงกิริยาไม่ดีไปเป็นภรรยา ฉะนั้นจึงมีคำสอนผู้หญิงให้ระมัดระวังในเรื่องกิริยามรรยาท ดังนี้

เกิดเป็นหญิงก็ให้เห็นว่าเป็นหญิง
เป็นหญิงครึ่งชายครึ่งอย่าพึงใจ

อย่าทอกทิ้งกิริยาอันชาติ
ใครเขาไม่สรรเสริญเมื่อนาม⁵

ในวรรณคดีเรื่องอื่น ๆ ก็มีการสอนหญิงเกี่ยวกับกิริยามรรยาท เช่น

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า

อันสตรีรูปงามุทรามาสวาท
ชายที่คี่เขา ไม่มีจิตจู้จาง
ถึงรูปพาลพอกีคู่แต่สุภาพ
จะกล่อมเกลี้ยง เคียงหมอนนอนเต็มตา

แต่มรรยาทุมิคตระกูลประยูรหงส์
ก็คั่งลงอยู่ว่างามทราวมกิริยา
ไม่หยามหยาบมรรยาทสมวาสนา
คงดีกวางามพริ้งเป็นลึงสน¹

(สุภาสิตสอนเด็ก)

รายละเอียดคำสอนเกี่ยวกับกิริยามรรยาทสำหรับสุภาพสตรี ได้แก่

1) การเดิน คุณสมบัติของสุภาพสตรีประการหนึ่งคือ การเดินอย่างเรียบร้อยหมายความว่าต้องเดินอย่างมีสติอยู่กับตัวตลอดเวลา จะได้ไม่เดินสะอึกสิ่งกีดขวางหรือพลาดล้มทำให้เสียการทรงตัว จะเป็นที่ยับอายแก่ผู้อื่นได้ อนึ่ง ในขณะที่เดินจะต้องเดินอย่างสงบเสงี่ยม อย่าไกวแขนมากเกินไป เพราะแลดูไม่งาม หวังอาจจะไปตอขวางผู้อื่นเป็นเหตุให้ถูกตำหนิติเตียนได้ นอกจากนี้ก็ควรเดินให้สง่าอย่ารีบร้อนเดิน อย่าพูดคุยกัน อย่าเสยผม อย่าเดินย้าออก หรือขยับเสื้อผ้า ต้องระวังอย่าให้ผู้อื่นมองเห็นร่างกายส่วนที่ควรจะปกปิดด้วยในขณะที่กำลังเดิน การเดินอย่างรีบร้อน หรือการเดินคุยกัน อาจจะไม่ทันสังเกตหนทางให้ถลันซึ่งเป็นผลให้เกิดอุบัติเหตุได้ ส่วนการเสยผม หรือการเดินไปปลางขยับเสื้อผ้า รวมทั้งการเดินย้าออก เดินไม่ระวังทำให้ผู้อื่นเห็นส่วนที่ควรปกปิด เหล่านี้เป็นกิริยาที่ไม่เหมาะสม เพราะทำให้ผู้ชายคิดว่า เป็นการแสดงท่าที่เชิญชวนให้เข้าไปวิสาสะ จะเป็นเหตุให้ถูกผู้ชายลวนลามได้ จึงมีคำสอนว่า

ประการหนึ่งซึ่งจะเดินคว่เนินนาค
อย่าไกวแขนสุดแขนเขาหามุปราม
อย่าเดินกรายย้าออกยกดาหม
อย่าพูดเพอเจอไปไมสุคี
เมื่อจะจรนอนเดินคว่เนินนัง
อย่าเหมอเมินเดินให้คี่มีอาญา

ค้อยเยื้องยาดรยกย่างไปกลางสนาม
เสงี่ยมงามสงวนไวแต่ในที่
อย่าเสยผมกลางทางหว่างวิถี
เหยาเรือ่นมีกลับมาจิงหารือ²
จงระวังในจิตขนิษฐา
แมนปลิงพลาคบาทาจะอายคน

¹ พระยาสมบัติบริหาร, สุภาสิตสามอย่าง, หน้า 58.

² กรมศิลปากร, สุภาสิตสุนทรภู่, หน้า 87.

เห็นผู้ใหญ่หรือใคร เขานั่งแน่น
คอยว่าฉันขจรกล

อย่าลืมตัวมัว เคนให้เพลินจิต
เป็นนารีที่อ้ายหลายกระบวน

อย่าไกวแขนปัก เหน้ไม่เห็นตน
นั้นแลคนจึงจะมีปรานีนาง¹

ระวังปีกปกป่องของสงวน
จงสงวนศักดิ์สงายาให้อาย²

ในเรื่อง "กฤษณาสน้องคำฉันท" นางกฤษณาสนนางจิริประภาให้มีมรรยาทใน
การเดิน ดังนี้คือ

เดินนั่งจงยั้งองค์
ชวคชานุจะชวณั้ง
อย่าควนครรไลแลน
ทอดตาลิลาจวน
อย่าเดินหักมาลา
จับพกพกลางขานคำ
บุรยาครโยกย้าย
ยอหัตถ์สัมผัสนาง
นุ่งเพ็ญญาเดิน
เปลือยเปล่าพระอินทรีย์
พบท่ายกษายสรवल
ลวนเลศอวมง-

คำรงกายระไวระวัง
ตนเองจะทองสรवल
กรกรีกแหวนบรวงคร
สลุกบาทจักพลาคพลา
เสียเกศบควรทำ
สีกิเพื่อนสาวรवलพลา
กรกรีกกรายสไบบาง
จักเลื่อมส่วสคิสตรี
แถมมุงเม็ลวิถีส
หนึ่งสองบาสไบทรง
สาวรवलดูสาววมองค
คลเหศบหนองงาม³

อีกตอนหนึ่งสอนให้เกรงใจผู้อื่น (ในเรื่องหมายถึงสามเณร) ในขณะที่เดินว่า
ปางท้าวทไสยา
อ่ารุงฤทัยประโลม

อย่าลืมน้ำให้เกรงโครม
บพิตรนุออย่าดูเบา⁴

2) การนอน ผู้หญิงไม่ควรนอนต้นสาย เพราะแสดงว่าเป็นคนเกียจคร้าน
ใครรู้เข้าก็เอาไปนินทา ทำให้เสื่อมเสียชื่อเสียง จึงมีคำสอนว่า

1 เรื่องเดียวกัน, หน้า 99.

2 เรื่องเดียวกัน, หน้า 87.

3 กรมสมเด็จพระปรมาธิบดีชิโนรส, "กฤษณาสน้องคำฉันท" ประชุมสุภาพนิพนธ์
หอสมุดแห่งชาติ, หน้า 524.

4 เรื่องเดียวกัน, หน้า 520.

แม่สมรจะไปนอนที่เรือนไหน
ใครเห็นเขาเขาจะเลานินทานาง
ประพุดิกายสายสมรจะนอนหลับ
นอนไหนที่มีสติสิริเรา

อย่าหลับใหลลึ้มกายจนสายสาบ
ความกระจางออกกระจายเพราะกายตัว¹
อย่าก่ลึงทับมือไม้ไปป้ายเขา
อย่าชบเขาอยู่จนแจแสงพะยับ²

ในเรื่อง "โอวาทกระสัตรี" ไก่กล่าวถึงลักษณะหญิงชั่วไว้หลายประการ หญิงที่นอนต้นสายก็เป็นลักษณะประการหนึ่งของหญิงชั่วด้วย ดังนี้

นอนก่สายครันตะวันโคง
ชาวปลาหาใส่บาตรก็ขาดไป

น้ำซอกโองล้างหน้าไม่หาใส่
คิดแต่ไรจับเขม่าทุกเจ้าเย็น³

ฉะนั้น ผู้ที่จะเป็นกุลสตรีไม่ควรนอนต้นสาย และในขณะที่นอนหลับจะต้องนอนในท่าสำรวม ต้องฝึกฝนมิให้แขนขาไปกระทบผู้ที่นอนข้างเคียง และที่สำคัญคือ "นอนไหนที่มีสติสิริเรา" หมายความว่าต้องนอนในลักษณะที่เรียบร้อยน่าดู จึงจะเป็นสิริมงคล

3) การนั่ง เป็นอีกอิริยาบถหนึ่งที่จะสื่อให้เห็นว่าหญิงใดมีความสง่างามหรือไม่ เพียงใด เพราะถ้านั่งโดยไม่ระมัดระวังงดงาม อาจจะทำให้ผู้อื่นแลเห็นส่วนที่ควรปกปิด จะเป็นที่ยับอายและถูกหัวเราะเยาะอีกด้วย ผู้แต่งจึงเตือนผู้หญิงว่า

ถ้านั่งก่นั่งระวังผ้า
ยามสำรวุกก็อย่าสรवलให้เมามัว
เมื่อยวมยืมยืมไว้แต่ในพุกุตร
อย่าเทาแขนเทาคางให้ทางกาย

ไม่อาพาเขาจะพากันยืมหัว
แมนจะหัวหัวร่อพอดบาย
อย่ายืมนักเสียสง่าพาสลาย
อย่ากรีกกรายกรอมเพลาะเทียวเราะเริง⁴

บทกลอนข้างต้นนี้ ผู้แต่งสอนถึงเรื่องอื่นด้วยนอกเหนือจากการนั่ง คือ อาการสำรวมในการยิ้ม การหัวเราะ ควรจะแสดงออกแต่พอควร มิฉะนั้นจะทำให้ไม่มีความสง่างาม ทั้งนี้เพราะคำว่า "สรवलอย่างเมามัว" หมายถึงการหัวเราะอย่างเต็มที่โดยไม่มีการยับยั้งตนเอง ทำนอง "หัวเราะจนคางอ" ซึ่งเป็นกิริยาที่ไม่น่าดูแม่แต่นอย การยิ้มก็เช่นกัน

¹ กรมศิลปากร, สุภาษิตสุนทรภู่, หน้า 100.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 118.

³ _____, "โอวาทกระสัตรี" ประชุมสุภาษิตฉบับหอสมุดแห่งชาติ, หน้า 476.

⁴ กรมศิลปากร, สุภาษิตสุนทรภู่, หน้า 100.

หากยิ้มมากเกินไป ก็เป็นการไม่น่าดูอีกเหมือนกัน

ส่วนการนั่ง นอกจากที่กล่าวมาแล้ว ผู้หญิงควรระวังท่าหนึ่งให้คืออีกด้วย หากนั่ง
เทกแขนเท้าคางห่างตัวเกินไป จะทำให้ดูเหมือนร่างกายพิกลพิการ ไม่มีสง่าราศี มรรยาท
ในการนั่งนี้มีปรากฏใน กุณฺหาสนนองอังกัแห่งหนึ่ง กล่าวไว้ว่า

เท้าคางแลเท้าแขน	จนองค์แอนตาเขินขาม
หนึ่งสนธิยาม	และผูกเพื่อนในเคหา
หนึ่งนั่งเอาบาทรง	ศิระบงบโสภา
โยกยายวิการภา-	ยประเททหลากหลาย
หนึ่งสถิตยที่บันโค	อกรมูไมแลตากกาย
นอนนึ่งยังชานชาย	สกลทองวิถิต่าง
ลวนเลศอัปรัลักษณะ	ทูลักษณะานาง
ราศีคคีหุมาง	กระมลญกรรคาตน
หนึ่งโสศจกัสารวล	บมิตวรทรวงอด
แยมยัมพะพริ้มยล	พัคตรเพริศพะเพราพราย ¹

จะเห็นได้ว่า คำสอนในสุภาสิตสอนหญิง และกุณฺหาสนนองคำฉันท์ ได้กล่าวสอน
ในท่านองเดียวกัน แต่ในกุณฺหาสนนองได้กล่าวไว้อย่างละเอียดลออกว่าคือ นอกจากจะสอน
ไม่ให้หนึ่งเท้าคางเท้าแขนจนไม่น่าดูแล้ว ยังสอนไม่ให้หนึ่งเอาศิระชบบนไหล่ ไม่นั่งโยกตัวไป
มา และไม่นั่งสะเปะสะปะตามชั้นบันโคได้ตนไม้ และริมถนน เพราะเป็นภาพที่ไม่น่าดู ส่วน
การยิ้มและหัวเราะนั้น มีคำสอนในท่านองเดียวกันคือ อย่าหัวเราะเสียงดังเกินไป และยิ้ม
นัย ๆ แตะพองาม

4) การมอง ตามสัญชาตญาณของคนเรา มักไม่ชอบให้ใครจ้องมองมาก
นัก เพราะจะทำให้รู้สึกวาทนกำลังถูกจับผิด หรือถูกสำรวจตรวจตราหาจุดบกพร่อง เมื่อรู้สึก
เช่นนั้นย่อมรู้สึกอึดใจ จึงไม่มีใครชอบเป็นเป้าสายตาของผู้อื่น ด้วยเหตุนี้จึงมีคำสอนผู้หญิง
ไม่ให้จ้องมองสิ่งใดจนเกินไป ยิ่งกว่านั้น ถ้าเผชิญไปประสานสายตากับพวกผู้ชาย เจ้าชู้เข้า
อาจเป็นเหตุให้ชายเหล่านั้นพุดจาฉนวนลาม เกี่ยวพาราสีไค่งาย ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้า

¹ กรมสมเด็จพระปรมาณูจิตินิโนรส, "กุณฺหาสนนองคำฉันท์" ประชุมสุภาสิต
ฉบับหอสมุดแห่งชาติ, หน้า 525.

ฝ่ายหญิงทำท่าขมอยขม้ายสายตาให้ฝ่ายชายก่อน จะกลายเป็นการให้ท่า เชิญชวนฝ่ายชาย
ยิ่งเป็นการทำให้คนเลื่อมเสียชื่อเสียงหนักขึ้น ผู้หญิงจึงควรตระหนักว่า

อนึ่ง เนตรอย่าสั่งเกตให้เกินนัย
แมนประสพบพบเหล่าเจ้าชาย
อันนัยนตาพาทัวใหม่หมอง
จริงไม่จริง เขาก็เอาไปเล่าแซ

จรรยาจักอาการประมาทหมาย
อย่าขมอยท่าขมอยตะบอยแล
เหมือนท่านองแ่นะออกบอกระแ
คนรังแกมันก็วานัยนตาคม¹

5) การพูด นับเป็นเรื่องสำคัญมากสำหรับคนเรา เพราะการสื่อความ
หมายกันด้วยคำพูดย่อมก่อให้เกิดความรู้สึกรักหรือชังได้ ถ้าพูดจาอ่อนหวานและพูดในสิ่งที่
เหมาะสม ก็ไม่มีใครรังเกียจที่จะฟัง แต่ถ้าพูดไม่ไพเราะ หรือพูดโดยไม่คิดให้รอบคอบเสีย
ก่อนว่าคำพูดที่กล่าวออกไปนั้นจะกระทบกระเทือนความรู้สึกของผู้อื่นหรือไม่ ย่อมไม่มีผู้ใด
อยากคบค้าด้วย ฉะนั้นกุลสตรีควรปฏิบัติตามคำสอนดังนี้

จะพูดจาปราศรัยกับใครนั้น
ไม่ควรพูดอ้อองขมมิ่ง
แมนจะเรียนวิชาทางคชชาย
จึงชองายชายตีมีกำไร
เป็นมณุษย์สุคนิยมเพียงลมปาก
แมนพูดก็มีคนเขาเมตตา

อย่าตะคุกตะคอกให้เคืองหู
คนจะหลอหลวงลามให้ขามใจ
อย่าปากกรวยพูดจาอ้ออวด
ควยเขาไม่เคืองจิตระอิทธระอา
จะโดยากโหยหิวเพราะจิวหา
จะพูดจาจงพิเคราะห์ให้เหมาะสม²

จะพูดจาสารพัดประหยัดปาก
ความสิ่งไรในจิตจงปิดงำ

อย่าพูดมากเติมต่อซึ่งข้อ
ไม่ควรนำแ่นะออกไปนอกเรือน³

คำสอนในวรรณคดีเรื่องอื่น ๆ เกี่ยวกับการพูดจา มีดังนี้

พียงน้องสู่วารวมโอษฐ์
เสียศรีอินทรีย์ไทรม

ณรัฐโทษทำลายโณม
ศฤลักษณะพักตราหมอง⁴

¹ กรมศิลปากร, สุภาพิตสุนทรภู่, หน้า 87.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 98.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 121.

⁴ กรมสมเด็จพะปรมาณูชิตชิโนรส, "กถุขณาสอนน้องคำฉันท์" ประชุมสุภาพิต

จะพูดจาวาไรให้พิจารุณ
เขาจะค่อนนินทาเป็นทาอาาย
จะคาหอลอเรียกูกูกุหญิงชาย
ออยาแปรแปรนแลนไลซันเสียงกั
วาจานั้นเป็นใหญ่จง ไคคิค
วาจาคืออมมีคนเกรงกลัว

ที่รูปตัวมัวหมองหมั่นครองครีก
จงอุตสาห์จำคำสอนผอนสันคาน
จะเป็นที่สรรเสริญเจริญยศ
เหมือนอบเชยแยกกลิ่นจากคินทราย

จะเป็นสาวครวรา โสกรักษาศักดิ์
จะเจรจายาให้คนเขาเคื่องคำ

ถ้ายากจนไปข้างหน้าคิคค้ำชาย
ซอกักายชายก็คดองควยคองเชิง
หญิงเรียกแมชายเรียกพองอให้ชื่อ
ถ้าปากรายชายควาระยำ
อันวาจาอชญาสัยไม่ลงทุน
ถ้าพูดคิคคิ เขาคิคคิอบตาย
อวชคิในพิภพไม่ลมปาก
จะเป็นตนั้นก็แตกถันกานกิน

ว่าชานอย่าให้ช้ำระสุระสาย
วาหญิงรายวาจาไมนู่าฟัง
จงดูชายดูชวาและหนาหลัง
ดูนาตั้งสามานยประจันตัว
จะขอเบียดจงไตรุตราปรักษาฉัว
วาจาชั่วก็จะมีแตกนซัง¹

(โอวาทกระสัตรี)

ปัญญาลึกลึ่เห็นเป็นแก่นสาร
ใให้ออนหวานราบุควมไม่หยาบคาย
จะปรากฏโลกอุมิรุหาย
คนทั้งหลายชมวาหอมยอมวาตี²

(โอวาทกระสัตรี)

ให้รู้จักข้อคิคคิข้อชัว
ถ้าจะทำสิ่งไรให้พินิจ³

(พิเภกสอนเบญกาย)

ออยาเสียดายลมล้อยอให้เหลิง
ปลุกเป็นเพิงหนาดังนังรานชัว
ผู้ใดหรือจะไม่ชมวาคคมชัว
ฟังนาคำคนก็คิคคิเคื่องระคายา
มีแต่คุณเป็นประโยชน์ไม่โหดหาย
ทั้งหญิงชายเหมือนกันสำคัญสัน
ถึงนอยมากพันฟากซาคเป็นสิน
ในโลกสันสามภพจบเจรจา⁴

(พิเภกสอนเบญกาย)

¹ _____, "โอวาทกระสัตรี" ประชุมสงฆนิพนธ์หอสมตแห่งชาติ, หน้า 471.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 486.

³ พระธรรมศาสตร์ (ศุข), "พิเภกสอนเบญกายค้ำกลอน" ประชุมสงฆนิพนธ์

หอสมตแห่งชาติ, หน้า 541.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 545.

จะเห็นได้ว่าความรรยาทในการพูดจานั้น แบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

ก) พูดคำไพเราะ อ่อนหวาน หมายถึง ใช้ระดับเสียงปกติ ไม่พูดเสียงค้อยหรือคังเกินไป ไม่พูดเสียงสูงหรือคำเกินไป และไม่พูดเสียงห้วนๆหรือขู่ตะคอกผู้อื่น นอกจากนี้ ต้องไม่ใช้คำหยาบคาย เช่น กู มึง เป็นต้น การพูดจาไพเราะอ่อนหวานจะทำให้ผู้อื่นอยากจะทำด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หากมีอาชีพค้าขาย การพูดถ้อยคำไพเราะอ่อนหวาน จะทำให้ค้าขายดีมีกำไร

ข) ไตร่ตรองก่อนพูด ก่อนพูดสิ่งใดต้องไตร่ตรองให้รอบคอบเสียก่อน แม้ว่าจะพูดไพเราะสักเพียงใดก็ตาม หากไม่คิดเสียก่อนว่าสิ่งที่พูดออกไปนั้นเหมาะสมหรือไม่เพียงใด ก็เป็นเหตุให้ผู้อื่นรังเกียจและตำหนิได้ว่า "พูดพลอย"

ค. การปฏิบัติต่อบิดามารดา พ่อแม่คือ ปุณฺณียบุคคลที่สำคัญที่สุดของลูก ท่านเฝ้าฟูมฟักรักษาด้วยความรักใคร่ทนุถนอมลูกตลอดมาจนเติบโต ดังนั้นพระคุณและความรักของพ่อแม่ที่มีต่อลูกจึงเป็นสิ่งที่มีความเกินกว่าจะเปรียบกับสิ่งใดหรือเทียบกับความรักของใครได้ดังบทกลอนที่ว่า

ดูยชนกชนนีมีพระเดช
อุมอุทรปอนชาว เป็นเทวไร

ได้ปกเกศเกล้าตามาจนใหญ่
หมายจะไคพงพาธิดาคาง¹

ในวรรณคดีเรื่องอื่น ๆ ก็กล่าวถึงพระคุณของพ่อแม่ เช่น ในเรื่อง "อิเหนา" ตอนที่ประหมสุหรีแห่งกูเรบันรำพันถึงมารดาผู้พิราลัยว่า

โอ้พระสนนีของลูกเอ๋ย
เขยทมูเขาเย็นเป็นนินทร
ยังมีไคทดแทนสนองคุณ
ฤมาละเลยลูกไวให้อาวรรณ

พระคุณเคยปกป้องประคองขวัญ
สูารพันมิให้อุนาทร
ชงการุณรักรำพริ้วาสอน
หนีไปอมร เมืองฟ้า²

ในเรื่องขุนช้าง-ขุนแผน กล่าวไว้ว่า

¹ กรมศิลป์ากร, สภานิตสุนทรภู่, หน้า 96.

² พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, อิเหนาฉบับหอสมุดแห่งชาติ, เล่ม 1,

ไม่มีใครถึงแม้จะรักกัน
จะกล่อมเกลี้ยงเลี้ยงดูประการใด

อันสามีเขาจะรักสักเพียงไหน
ที่ตรงทานพ่อแม่จนแก่ตัว

พุ่มพุกมิให้ห่างระคุงไค
ก็ไม่เหมือนพ่อแม่ที่เลี้ยงมา¹

(นางลาวทองพุกกับบิดามารดา)

ลงบันไดสามชั้นก็ซำกัว
ถึงลูกชั่วฉันทิไม่ซำกัว²

(นางบัวคลี่พุกกับบิดามารดา)

นางลาวทองและนางบัวคลี่พุกได้ตรงความจริงที่สุดว่า พ่อแม่นั้นยอมรักลูกของตนเสมอ ตั้งแต่เด็กจนโต พ่อแม่จะเฝ้าเลี้ยงดูอบรมสั่งสอนลูกอย่างดีที่สุดตามกำลังปัญญาของคนที่หาผู้อื่นเสมอเหมือนไม่ได้เลย ไม่ว่าลูกจะดีชั่วอย่างไร พ่อแม่ก็คัดค้านไม่ซำกัว ดังนั้น ลูกที่ดีควรจะสนองคุณพ่อแม่ ด้วยการปฏิบัติดังนี้

1) เลี้ยงดูเมื่อท่านแก่เฒ่า ดังคำสอนที่ว่า

เมื่อพ่อแม่แก่เฒ่าชรากาล

จงเลี้ยงท่านอย่าให้อหิวาต์ใจ³ ✓

การเลี้ยงดูพ่อแม่ให้มีความสุขสบาย นอกจากเป็นหน้าที่ของลูกที่ดีแล้ว ยังส่งผลดีแก่ตัวผู้เป็นลูกอีกด้วยคือ

ถ้าเราที่มีจิตใจคอบุญ

กุศลล้ำเลิศเท่าภูเขาหลวง

จะปรากฏยศยิ่งสิ่งหิ้งปวง

กว่าจะล่วงสู่ถึงขงนิพพาน

เทพไทในทองสิบหกชั้น

จะชวยกันผู้สรร เสริญ เจริญสาร

วาสวี่นี้เป็นยอดคุณพาวา

ไคเลี้ยงท่านจนกระทั่ง⁴

2) เชื่อฟังพ่อแม่ แมว่าพ่อแม่จะเลี้ยงดูลูกมาตั้งแต่เยาว์ ด้วยความรัก

อย่างจริงใจ แต่ในยามท่านแก่เฒ่าลง ผู้ที่ท่านหวังพึ่งพาอาศัยก็คือลูก เพราะเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ซัดกันมากที่สุด ฉะนั้นถ้ามีหนทางใดที่จะตอบแทนพระคุณของท่านได้ ก็ไม่ควรละเว้น ตัวอย่างเช่นในเรื่องขุนช้างขุนแผน ท้าวแสนคำแมนและนางศรีเงินยวงจะยกลูกสาวคือนางลาวทองให้แก่

1 _____, ขุนช้างขุนแผนฉบับหอสมุดแห่งชาติ, เล่ม 1, หน้า 192.

2 เรื่องเดียวกัน, หน้า 319.

3 กรมศิลปากร, สุภาษิตสุนทรภู่, หน้า 96.

4 เรื่องเดียวกัน, หน้า 96.

พลายแก้ว เพื่อไม่ให้เกิดศึกสงครามขึ้น ทั้งสองจึงกล่าวแกนนางลาวทองว่า

พ่อแม่แก่แล้ว ไม่เห็นหน	มีคมนอยู่ในป่าพนานาม
จะแจ่มแจรงก็เพราะแสงเจ้าสองงาม	พยายามเลี้ยงลูกจึงรำพึง
เมื่อนอนอวยรอยซึ้งพงพอมแม่	ครั้นพอมเฒ่าแก่พอมแม่มอง
จะยกเจ้าให้เขาไปเคลาคลึง	แม่อายชงเคียดแค้นรำคาญใจ ¹

ส่วนนางลาวทอง ได้แสดงความกตัญญูด้วยการยอมเป็นภรรยาของพลายแก้ว เป็น
การตอบแทนพระคุณของบิดามารดา ดังที่นางพูดกับพลายแก้วว่า

พ่อแม่แก่เขาเป็นที่รัก	พมพักเฝ้าเลี้ยงมาจนใหญ่
บศอบคุณสองทานโคปานใด	ก็อาลัยเหลือที่จะรำพัน ²

อีกตัวอย่างหนึ่งคือในกรณีของนางสร้อยทอง

พระพ่อได้เจ้าถวายถ่ายโทษ	เหมือนเจ้าไปรักพอให้โคคั่นสถาน
ตั้งกันทาสาสีสองกุมาร	เพิ่มประโยชน์โพธิญาณพระบิดา
เป็นกุศลบุญอันยิ่งใหญ่	จะคำฐตัวไปในกายหนา
ไม่ควรขยอทอคิดระอิระอา	จงภมหนาสนองพระคุณไป ³

นางลาวทองและนางสร้อยทอง เป็นตัวอย่างของลูกที่ดีที่มีความกตัญญูต่อพ่อแม่ ยอม
เสียสละแม้กระทั่งอิสรภาพในการเลือกคู่ครองของตนเอง ตัวอย่างเช่นนี้มีปรากฏในวรรณคดี
หลายเรื่อง เช่น นางอมิตดา ยอมเป็นภรรยาชุกเพื่อไถ่หนี้ให้พ่อแม่ นางแก้วกิริยา ยอมเป็น
ข้าของขุนช้าง เพื่อเป็นการชดเชกแก่พ่อแม่ เป็นต้น

3) ไม่ทำให้พ่อแม่อับอายขายหน้า การมีลูกผู้หนึ่งมีสิ่งที่จะทำให้พ่อแม่
อับอายขายหน้ามากประการหนึ่งคือ การที่ลูกสาวหนีตามผู้ชายไปโดยมิได้มีการชู้ชอกันตาม
ประเพณีที่ยึดถือกันมาช้านาน ดังนั้นหากบ้านใดมีลูกสาว พ่อแม่ก็หวังเป็นอย่างยิ่งที่จะให้ลูกของ
ตนมีคู่ครองที่เหมาะสม สามารถเลี้ยงดูลูกสาวของตนให้มีความสุขสบาย พ่อแม่จะไคหมคหวง
ไม่ต้องกังวลว่าลูกจะไปตกกระกำลำบากอยู่นอกบ้าน แต่การมีคู่ นั้น จะต้องมี การชู้ชอกันตาม
ประเพณี เป็นการแสดงความยินยอมของพ่อแม่เสียก่อน ทั้งยังเป็น การประกาศแก่เพื่อนบ้าน

¹ ขุนช้างขุนแผน, หน้า 190.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 203.

³ เรื่องเดียวกัน, เล่ม 2, หน้า 782.

ให้ทราบทั่วกันว่า ลูกสาวบ้านนี้มีคุณสมบัติดีพอที่จะเป็นแม่เรือน จึงมีผู้มาสู่ขอไปเป็นมรรยา
พ่อแม่จะพลอยมีหน้ามีตาเป็นที่ยกย่องชมเชยว่าอบรมสั่งสอนลูกสาวได้ดี ด้วยเหตุนี้ หากลูก
สาวใครหนีตามผู้ชายไป พ่อแม่จะรู้สึกอับอายว่าเลี้ยงลูกไม่ได้ดี ฉะนั้น ลูกผู้หญิงที่ดีจึงควร
ประพฤติตนมิให้พ่อแม่ต้องอับอาย ดังนี้

เขารักจริงให้ลูขอกับพ่อแม่
เขาไม่เลี้ยงไลขับจะอับอาย
ข้างพ่อแม่ก็จะโกรธพิโรธว่า
ควยทานอายุชายหนวูประชาชน
ถูประวาแม่พอใจคอราย
แมนชายจนคนซัดปลัดเขาตัว
จะซุงโกรธาโทษผู้ใหญ่ว่าไม่รัก
ซันพ่อแม่ของตัวไม่กลัวเกรง
ทานเลี้ยงมาว่าจะให้เป็นหูทอง
ครั้งลูกตัวซัดถอยนออุยารมณ
แมนลูกก็จะมีศรีสง่า
ถึงเพื่อนบ้านถิ่นฐานที่ใกล้ไกล
จงรักนวลสงวนงามห้ามใจไว้
คิดถึงหน้าบิดาและมารดา

อย่าวิ่งแร่หลงงูไปตามงาย
คงเป็นมายอยู่กับบ้านประจาดน
จะจงจำดีไปขออกโยยหน
ไม่รักตนเราจึงตองมาหมองมัว
กลับชื่อชายคิดเอากับเจ้าผัว
เราทำชั่วก็ตองช่ายกายเราเอง
เพราะเราคิดคินักไม่เหมาะเหมง
ใจตัวเองพกลงไปลงคม
หมายจะกองทุนสินกินขนม
จึงตรอมตรมโกรธบุตรนี้สุดใจ
ญาติวงศพงศาก็มองใส
ก็มีใจสรรเสริญเจริญพร
อย่าหลงไหลจำคำที่รำสอน
อย่ารีบร้อนเร็ววันก็มักไม่ดี

4) เคารพบูชาพ่อแม่ ดังที่กล่าวมาแล้วว่าพ่อแม่มีพระคุณต่อลูกมาก¹
เกินกว่าจะเปรียบเทียบกับสิ่งใดได้ ฉะนั้น ไม่ว่าพ่อแม่ของเราจะมีฐานะยากดีมีจนอย่างไร
ลูกก็ควรกตัญญูหาทางทดแทนพระคุณท่านอย่างสุดความสามารถ และต้องเคารพบูชาท่านเหนือ
ผู้อื่นใด เพื่อระลึกถึงพระคุณที่ท่านได้เลี้ยงดูเรามาตั้งแต่เยาว์วัย จึงจะได้ชื่อว่าเป็นลูกที่ดี
ทั้งยังเป็นสิริมงคลก่อให้เกิดความรุ่งเรืองในชีวิตอีกด้วย ในท่านองกลับกัน หากลูกคนใดลบ-
หลู่ดูหมิ่น รังเกียจพ่อแม่ของตน ผู้นั้นก็จะได้รับผลร้ายเป็นการตอบแทน ดังตัวอย่างที่ผู้แต่ง
กล่าวไว้ดังนี้

ที่บางนางก็ทำทุจริต
เห็นพ่อแม่ยากไร ไม่ใยดี

มิได้คิดคุณท่านเท่าเกศ
ดูเป็นที่อายเพื่อนเป็นอนารมณ

¹ ธรรมศิลป์ากร, สุภานิตสุนทรภู่, หน้า 93.

เขาไต่ถามว่าไม่ใช่เป็นพ่อแม่
 ให้ความหลังบังคับคอยคำคม
 คนผู้นั้นครั้นตายวายชีวาคม
 ไม่เห็นเคื่อนเห็นตะวันพุระจันทร
 ถาอยู่ไปในมนุษย์โลกเลา
 ไหยากอ้อปราอนาทร
 แมนจะมีเงินทองของทั้งหลาย
 จะเกิดโจรราวีอัคคีภัย

หาทุกข์แก่เกลื่อนกลับจะทับถม
 ไม่นิยมยกชูชญา
 คงไมคลาดแคลวนรกตกถลา
 ทรมาหมกใหม่ในไฟพอน
 เทพเจ้าเขาจะแสงแสวงสังหรณ
 ยิ่งกว่าทำมารครุโหรอนใจ
 คงนิบหายมันคงอยาสงสัย
 เพราะวาใจหยาบซาคิศาทรณ¹

ง. การเลือกคู่ครอง การที่ผู้หญิงจะจากบิดามารดาไปอยู่กับสามี เป็นเรื่องสำคัญมากเป็นหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิตถูกผู้หญิงที่เคียว เพราะแต่เดิมผู้หญิงอยู่ในความปกครองของพ่อแม่เมื่อแต่งงานก็ต้องอยู่ในความปกครองของสามี ผู้หญิงจะมีความสุขสบายหรือยากลำบากขึ้นอยู่กับสามี หากสามีเป็นคนดีภรรยาก็เป็นสุข หากสามีเป็นคนชั่ว ภรรยาก็ต้องพลอยได้รับความทุกข์ยากต่าง ๆ นานา ฉะนั้นก่อนที่จะตัดสินใจแต่งงาน ผู้หญิงต้องไตร่ตรองพิจารณาพิเคราะห์ให้รอบคอบเสียก่อนเพื่อจะได้เลือกคนไม่ผิด

ระยะแรกที่มีผู้หญิงนึกถึงการมีคู่ครอง ควรจะระลึกอยู่เสมอว่า
 เป็นสตรีสุดดีแต่เพียงตัว จะดีชั่วก็แต่ยังกำลังสาว
 ลงจนสองสามจิตไม่ยึดยาว จะกลับหลังยังสาวสิเต็มครอง²

ในขุนช้างขุนแผน นางพิมไค้กล่าวเปรียบเทียบเรื่องการมีคู่ครองไว้อย่างน่าฟังว่า
 อุปมาเหมือนผ้าที่หนึ่งหม ซื่อใหม่ก็นิยมว่าเด็ดฉฉ
 ยามซักสุนจนมาสุราพัน ผืนนึ่งนุงชำประจำกาย
 ครั้นไค้อนผืนใหม่เขามาฉฉ ก็เหยะหยัดฉฉกรุยทำฉฉฉ
 เป็นสองผืนที่ฉฉคคคสบาย นุงหมกรุยกรายทุกเวลา³

ดังนั้นหากจะมีคู่ครอง ฝ่ายหญิงจะต้องมั่นใจเสียก่อนว่าไค้เลือกคนดี เหมือนดังที่นางอัปสรสอนนางสร้อยทองว่า

- 1 เรื่องเดียวกัน, หน้า 97.
- 2 เรื่องเดียวกัน, หน้า 92.
- 3 เรื่องเดียวกัน, หน้า 80.

ถึงเนื้อคู่อยู่ห่างต่างภาษา
สำคัญแต่ที่ใจใคร่คนดี

จนหน้าตาไม่รู้จักมักจี
จึงจะมีความสุขไม่ทุกข์ใจ¹

แต่การที่จะได้คนดีมาเป็นสามีนั้น ฝ่ายหญิงจะต้องมีคุณสมบัติสมกับเป็นสตรีที่ดีด้วย ชายจึงจะเข้ามาพัวพัน หากหญิงใครงดงามทั้งรูปสมบัติ คุณสมบัติ ก็จะมีผู้ชายสนใจและเข้ามา ทาบตามหลายราย โอกาสนี้เองที่ฝ่ายหญิงจะเลือกรับข้อเสนอของชายคนใดคนหนึ่งตามที่ตน พอใจและเห็นว่าดีที่สุด ฉะนั้นเพื่อประโยชน์สุขในการเลือกคู่ครอง หญิงสาวควรปฏิบัติดังนี้

1) อย่าเชื่อคำคนโดยง่าย เพราะอาจจะต้องเสียใจภายหลัง ดังคำ

สอนดังต่อไปนี้

จงพินิจพิศดูให้รู้แน่
เปรียบเหมือนคิดปริศนาอย่าไว้ใจ
อันแม่สื่ออย่าไต่ถามเป็นบรรทัด
แต่ชวนก็มีบุญลูกขุนนาง
อันรายดีมิไต่เห็นเป็นแฉว
เหมือนเขาหลอกบอกกล่าวถึงเมืองไกล
ทางไกลตาอุปมาเหมือนเสียเนตร
เขาจะนำไปให้ตายก็ตายพลัน
อันแม่สื่อคือบิดาอันอาจหาญ
อย่าเชื่อนักมักจับจะคับโครง

อย่าทำแต่ใจเร็วจะเหลวไหล
มันมักไหลแพลงชุมเป็นหลุมพราง
สารพัดเขาจะพูดนี้พูดอย่าง
มาอวดคางใหญ่องคฺหลังอาลัย
จะคาคหนาแนลงที่ตรงไหน
อย่าควรไปตามคำเขารำพัน
สุดสิ่งเกิดเท็จจริงทุกสิ่งสรรพ
คนทุกวันเชื่อนักยากปากมันโกง
ใครบนบานเขาสักหนอยกก็พลอยโงง
มักชักโยงอยากกินแต่สินบน²

กล่าวได้ว่า ผู้ที่ควรระวังที่สุดคือ แม่สื่อ เพราะอาชีพของแม่สื่อคือการจับคู่ให้ หญิงชาย เมื่อคู่ใดรักกันและแต่งงานกันในที่สุด หมายถึงแม่สื่อทำงานสำเร็จสมความปรารถนา ผลตอบแทนคือ เงินสินบนที่ได้จากทั้งฝ่ายหญิงและชาย ฉะนั้น แม่สื่อจึงต้องพยายามทุกวิถีทาง ที่จะให้ชายหญิงรักกันด้วยการยกส่วนที่ค้างมาของฝ่ายหนึ่ง ไปเล่าให้อีกฝ่ายหนึ่งฟัง เรื่องที่กล่าว ออกมาอาจจะจริงบ้างเท็จบ้างสุดแต่แม่สื่อจะพูด ฝ่ายหญิงจึงต้องสืบสาวราว เรื่องให้แน่ชัดเสีย ก่อนว่า ชายที่แม่สื่อพูดถึงนั้น มีคุณสมบัติค้างมาตามคำแม่สื่อหรือไม่ เพราะถ้าแม่สื่อพูดโกหก ชายผู้นั้นไม่ก็ถึงที่แม่สื่อยกยอ เมื่อหลงไปแต่งงานด้วยก็อาจจะถูกทอดทิ้งให้ต้องทุกข์ยาก ผู้ที่

¹ เรื่องเดียวกัน, เล่ม 2, หน้า 783.

² กรมศิลปากร, สุภาษิตสุนทรภู่, หน้า 89.

ลำบากคือ ฝ่ายหญิง หาใจตัวเองไม่

นอกจากแม่สื่อแล้ว ยังมีอีกคนหนึ่งที่ยูหญิงไม่ควรไว้ใจเพื่อถ้อยคำมากนั่นก็คือ ผู้ชายที่เข้ามาพัวพันหรือออกปากฝากรัก เพราะเหตุว่า

อันคำคมลมบุญนี้สุดกล้า
จระวังตั้งมั่นในสันดาน

อันตัวนางเปรียบอย่างปทุมเมศ
หอมณกาเกสรจรจาย
กรุ่นไฉนชมสมจิตพิศวาส
ไม้อยู่เฝ้าเคลารสเทียวจจจจ
แมนชายไถใจประสงคมาหลงรัก
อันความรักของชายนั้นหลายชั้น

เขาย่อมวารสลีนนี้กินหวาน
อยะละลานหลงละเลิงควยเชิงชาย¹
พึงประเทศศุภพันชลสาย
มิไควายภุมรินถวิลปอง
ก็นิราศแรมจรลผันผุยของ ✓
ดูที่นางองใจชายก็คล้ายกัน
ใหญ่จุกเชิงชายที่หมายมั่น
เขาวารรักรักเห็นประการใด²

ในวรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผน นางพิมทอว่าพยายแก้วว่า

ไม่ฟังคำสาขิตท่านสั่งสอน
ทานวามารยาของชายท้าว
มาเทียบดูกับเจ้าจอมหม่อมคนนี้
พูดเพราะคังเกาะสองวงวน

มาแสนงอนเขือสิ้นควยลมหวาน
มีประมาณโคสามสิบสองกล
ราวสักหกสิบสี่ไม้ซัดสน
ไม่เชื่อกันน้อมนคแล้วสืบไป³

ในเรื่องอิเหนา นางจินตะหราว่าฟังกับตัวเองว่า

โอ้อว่าเสียกายตัวนี้
จะออกถือล่อชั่วไปทั่วทิศ

เพราะเขือสิ้นหลงรักจึงซ้ำจิต
เมื่อพลั้งคิดผิดแล้วจะโทษใคร⁴

2) ลักษณะชายตัวที่ไม่ควรเลือกมาเป็นสามี ก่อนที่จะตัดสินใจยอมเป็น

ภรรยาของชายใด ฝ่ายหญิงจะต้องสืบสาวให้รู้แน่เสียก่อนว่า ชายผู้นั้นดีแล้วอย่างไร หากเป็นคนจิตใจดี และขยันหมั่นเพียรก็เป็นหลักประกันได้ว่า เมื่อไปเป็นภรรยาเขาแล้วจะไม่ต้องออกปากแก้แค้น แต่หากรู้ว่าชายคนนั้นมีลักษณะอย่างไรอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้ ผู้หญิงควรจะ

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 93.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 88.

³ _____, ขุนช้างขุนแผน, หน้า 81.

⁴ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, อิเหนาฉบับหอสมุดแห่งชาติ, เล่ม 1,

หลักเสียงให้ไกล และอย่าไต่คิดรักใคร่ยอมเป็นภรรยาเค็ดขาดเพราะถ้าอยู่กับคนเหล่านี้
จะหาความสุขไม่ได้เลย ดังคำสอนต่อไปนี้

คิดถึงตัวหาตัวนี้หายาก
คนสู้ฟันกันสุราพาจัญไร
มักเบียดเบียนบิดาประดาเสีย
ไม่ทำมาหากินจนสิ้นคน
ที่บางคนนั้นชั่ว เป็นหัวไม้
ทานจับไตโสทรวนพรวนคอยาว
เขาเป็นตัวตัว เป็นเมียเสียไม่ได้
ไปเสียลคเสียหล่นพันชานา
เพราะมีตัวชั่ว ไปจึง ไคยาก
บางเลนเบียดเสียตัวมีวะทะนง
มีชาวของเคยผูกใหญ่เกตา
ลงขันว่าผาผอนทอนสไบ
ยังแต่เมียก็จะเกลียดไปชายชื้อ
ครั้นรักตัวก็จะมัวควยลุมโลม
จะคิดหาไยอย่างไรก็ไร
ถาคณบุตรสูกสำนึกตัว
จะหาความสุขนิยมหวัง
ที่ชายคั่นก็มีอยู่คนไป
แต่ใจคนมักจะร่นไปหาผิด
ต้องเคียดคั่นกินน้ำตาของเนื่อง

มันชั่วมากนะอนงค์อย่าหลงไหล
แมนหญิงใครรวมทองจะทองจน
เหมือนเสียงเหี้ยอับรือไม่มีผล
ไปทุกชนคีซึ่งเหี้ยววังราว
ใหญ่พอใจทุกที เขามีจ้าว
แล้วบอกชาวโศกศัลยถึงภรรยา
มีหาไม่เงินทองก็ทองหา
คาฤชาที่ทองเสียขายเมียลง
แสนลำบากบอบนังก้อย่ามักหลง
หนอยก็ลงจ่านำเขารำไป
ก็เบียดเอาสิ้นสุดหาหยุกไม่
เอาไปไขว่เลนไปจุนโซโทรม
คอยหารีอรวมภิรมย์เมื่อชมโฉม
ตัวลมโครมแล้วก็ครวญหวนถึงตัว
ต้องรับหนี้ยากแค้นโซแทนตัว
จะยังชั่วควยไม่เฉยสะเลยใจ
จงระวังชั่วช่าอ้อธาสัย
ไรวิสัยเขาจะชั่วไปทั่วเมือง
ครั้นไคคิจิตตรอมออกอุณมเหลือง
สุดจะเปลืองราคินโหสิ้นคารา¹

3) อย่าจับปลาสองมือ เมื่อสืบดูจนแน่ใจแล้วว่าชายที่มารักใคร่ชอบพอกับตนเป็นคนที่อยู่หลายคน ผู้หญิงที่จะต้องเลือกตกลงใจกับผู้ชายเพียงคนเดียว อยากรักพี่เสียคายน้อง เมื่อคิดใคร่ตรองจนแน่ใจแล้วว่ารักจะอยู่กับไหนจึงควรตอบตกลงกับคนนั้น ดังคำสอนต่อไปนี้

¹กรมศิลปากร, สุภาวดีสุนทรภู, หน้า 90.

เป็นกนิษฐชอบแต่คิดให้ เป็นหนึ่ง
 เอยวาร์กแล้วให้ใครรวมเรียง

เป็นสตรีมิใช่ชายเสียกายศักดิ์
 อันความดีมีอยู่จำไว

อย่าจับปลาสองหัตถ์จะพลัดพลาด
 จึงจะนับว่าดีไม่มีมา

อย่าทำนอกลักษณะจะเป็นโทษ
 ถึงจะรักรักให้ยืคอย่าจืดจาง

ไม่ควรถึงอย่าให้ถึงกับปากเสียง
 เป็นคู่เคียงของตัวว่าผู้เมีย¹

จะปลุกรักเรรวนหาควรไม่
 อย่าพอใจรักชั่วใหม่่วมม²

จับให้คงลงให้ช้ากว่าเป็นผู้
 ถาชายชั่วร้ายไปมิใช่ชาย³

ตัดประโยชน์พื้นองเขาหมองหมาง
 จงไววางกิริยาใหนาดู⁴

ในเรื่องพิเภกสอนเบญจกายคำกลอน กล่าวว่

กรรมเนียมนางวางุโหนให้ เป็นหนึ่ง
 อยาถือใจไหลหลงวาทรงงาม
 เมื่อสายหยุดสุดสายก็หายหอม
 เมื่อยามแยมกุ่มเรศเจตจำนง
 ครั้นโรยร่วงพวงนภาที่คลาศลาค
 มีคั่นคองทรงชออรชร

อย่าว่าพิงตริกครอง เป็นสองสาม
 เมื่อยามสาวก็ย้งสวยส่วรวยทรง
 พวงพยอมุมลิลลุมหาหงส
 พิศวงอยู่ควยกลืนฤวิลวอน
 แรมนิราศรายเรหาเกสร
 หมูกรม เหมือนชายที่หมายเขย⁵

ฉะนั้น ข้อเตือนใจสำหรับหญิงสาวที่จะมีคู่ครองคือ เมื่อเอ่ยปากว่ารักใคร ควรแน
 ใจว่าชายผู้นั้นคือผู้ที่ตนจะแต่งงานด้วยแน่นอน ถ้ายังกกลงใจไม่ได้ว่าจะเลือกใคร ไม่ควร
 แสดงที่ท้าวพิงพอใจชายคนใดคนหนึ่งหรือหลายคนเป็นพิเศษในคราวเดียวกัน

4) อย่าชิงสุกก่อนห่าม เมื่อตกลงปลงใจมีคู่รักเป็นคู่ เป็นตนแน
 นอนแล้ว ทั้งคู่จะมีโอกาสใกล้ชิดกันยิ่งขึ้น ฝ่ายหญิงควรประวิงเวลาแต่งงานไว้ก่อน เพื่อจะ
 ได้ศึกษานิสัยใจคอกันต่อไปอีกสักระยะหนึ่ง และเพื่อเปิดโอกาสให้พ่อแม่ได้ช่วยสังเกตพินิจ

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 112.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 116.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 113.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 98.

⁵ พระธรรมศาสตร์ (ศุข), "พิเภกสอนเบญจกายคำกลอน" ประชุมสภาบัณฑิตบัณฑิต
แห่งชาติ, หน้า 543.

พิเคราะห์ฝ่ายชายอีกทางหนึ่งด้วย ประการหนึ่งที่หญิงพึงระวังคือ อย่าปล่อยให้ตัวเองเคลิบเคลิ้มในความรักมากเกินไปจนเสียเนื้อเสียตัวให้ผู้ชายก่อนแต่งงานกันหรือมิฉะนั้นก็หนีตามผู้ชายไป ความประพฤติดัง 2 กรณีนี้จะทำให้ฝ่ายชายเห็นคุณค่าของฝ่ายหญิงลดน้อยลงหรือไม่มีค่าเลย เพราะเกิดความระแวงแคลงใจดูหมิ่นฝ่ายหญิงว่าเป็นคนใจง่าย ทั้งอาจจะเคยเสียตัวให้ชายอื่นมาแล้วก็ได้ หรือมิฉะนั้นก็เป็นกรรมคาวีสัยของคนเราเมื่อได้สิ่งใดมาโดยง่าย มักจะประเมินคุณค่าสิ่งนั้นน้อยกว่าที่ควรเสมอ ซึ่งเป็นสาเหตุให้เกิดการทอดทิ้งชั้นภายหลัง หญิงที่ถูกชายทอดทิ้ง นอกจากจะระทมขมขื่นแล้วยังถูกชาวบ้านคิดินินทา ทั้งยังทำให้พ่อแม่ต้องพลอยอัปอายชายหน้าชาวบ้านไปด้วย ฉะนั้น สตรีที่พึงเตือนใจคนเสมอว่า

เมื่อสูงงอมูหมื่นหวนจึงควรหลน
อย่าชิงสุกก่อนหามไม่งามดี

กรรมคาเกิดมาเป็นผู้สตรี
มารดาบอดบุตรสาหัสประคับประคอง
อนึ่งเราเขาก็ว่าเป็นผู้ดี
จะควรรอนก่อนแม่ท่านชื่อน

อยู่กับคนอย่าให้พรวดไปจากที่
เมื่อบุญมีคงจะมาอย่าปรารมภ์¹

ชั่วคือคงได้คู่มาสู่สอง
หมายปองว่าจะปลูกให้เป็นเรือน
มั่งมีแม่มิให้ลูกอายุเพื่อน
ความอายจะกระเทือนถึงมารดา²

(ขุนช้าง-ขุนแผน)

5) ฝ่ายชายมาสู่ขอต่อพ่อแม่ ขั้นตอนสุดท้ายของการเลือกคู่คือการแต่งงาน แต่ก่อนแต่งงานฝ่ายชายต้องพาผู้ใหญ่ไปสู่ขอฝ่ายหญิงจากพ่อแม่ของฝ่ายหญิงเสียก่อน เป็นการขออนุญาตรับเอาบุตรสาวของบ้านนั้นไปเป็นภรรยา ถ้าพ่อแม่ฝ่ายหญิงยินยอม ฝ่ายชายจึงจะจัดพิธีแต่งงานได้ การสู่ขอผู้หญิงเป็นชนบประเพณีที่คนไทยยึดถือปฏิบัติกันมาช้านาน ฉะนั้น หากหญิงชายใดเป็นสามีภรรยากันโดยที่ฝ่ายชายมิได้สู่ขอ จึงถือเป็นการประพฤติดิดชนบประเพณีอย่างร้ายแรง และผู้เสียหายคือฝ่ายหญิง เพราะจะถูกเล่าลือนินทาไปทั่ว ด้วยเหตุนี้ฝ่ายหญิงจะต้องรักษาผลประโยชน์ด้วยการให้ฝ่ายชายไปสู่ขอให้ถูกต้องตามประเพณี จึงจะถือว่าหญิงนั้นเป็นคนที่มีความคิด ดังคำสอนที่ว่า

¹ กรมศิลปากร, สุภาพิตสุนทรภู่, หน้า 95.

² _____, ขุนช้างขุนแผนฉบับหอสมุดแห่งชาติ, เล่ม 1, หน้า 67.

เขารักจริงให้สู้ออกกับพ่อแม่
เขาไม่เลี้ยงไลซ์บับจะอับอาย

หรือคั้งที่นางพิมบอกแก่พลายแก้ว
ไปสู่ขอต่อท่านผู้มารดา
น้องจะยอมพร้อมใจไม่ระคาย
ถึงคุณแม่จะมอบให้ครอบครอง

จะขึ้นเอาแต่ใจของมารดา
ถ้าเจ้าแก้วขอแล้วคุณแม่ให้
ทำธุสสุหาชานี้กัแล้ว

รักจริงนึ่ง โยมิไปรอ

อย่าวิ่งแร่หลงงูมไปตามงาย
ตองเป็นมายอยู่กับบ้านประจันตน¹

ถ้าเมตตามใจเจ้ามุ่งหมาย
แม่วาชายอื่นเออนมาเจรจา

ไม่ชอบใจน้องจะขอว่า
ก็จงพาพันเด็กไม่ขอตัว
น้องก็ใจให้พอมมาเป็นัว
ความชั่วชาติฉินไม่ยินดี²

(นางพิมพูดกับพลายแก้ว)

บอกแม่พื่อเป็นใหญ่ให้ประจัน³

(ศรีมาลาพูดกับพลายงาม)

เรื่องประเพณีการสู้ออกนี้เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพ่อแม่ของฝ่ายหญิงด้วย ถ้าฝ่ายชาย
ทำถูกต้องตามประเพณี เท่ากับเป็นการให้เกียรติฝ่ายหญิง พ่อแม่พลอยมีหน้ามีตาไปด้วย ผู้
เขียนกล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ในหัวข้อการปฏิบัติต่อบิดามารดาแล้ว จึงไม่ขอกล่าวซ้ำในที่นี้

จ) การปฏิบัติต่อสามี เมื่อผู้หญิงมีสามีแล้ว ก็เท่ากับเป็นการเปลี่ยนผู้ปกครอง
จากบิดามารดาอยู่ในความปกครองดูแลของสามี ในวรรณคดีหลายเรื่องจึงกล่าวถึงความ
สำคัญของสามีที่มีต่อภรรยา ดังนี้

ธรรมดานุรุชอุคมเพศ
เฉลิมศรีสุรางคคณะนางใน
ผู้นั้นประหนึ่งวรุประวิตร
สามใส่ในน้าวรอนงค
โรรางนिरास्वरा-
เป็นมายถาวรายวิจนคำเนิน

ก็พิเศษคือธงไชย
ภพแมนมกุฎทรง
ประกิจแก้วพิเชียรณจง
พิโรจรัตนจรัสเจริญ
มีภรรคาชทางเห็น
คำเพียรความอันหยามยิน

¹ กรมศิลปากร, สุภาวศิสสุนทรภู, หน้า 93.

² ขุนช้างขุนแผน, หน้า 80.

³ เรื่องเดียวกัน, เล่ม 2, หน้า 644.

แจกเซนชโลทกนที
นคราอันไรนฤบดิน-
สิ้นสูญสิริแลภฤตยศ
ทั่วทวยคณานนิก
ชงไชยอันไพบุลในงอน
ชุกมาก็ปรากฏแกกรานต
ราชาที่ปรากฏเป็นป็น
สวามีเป็นศรีสวัสดิ์แสดง

ไซจะแกลงแต่งไว้ให้ปรนนิบัติ
อันสามีเป็นราชาของตัว

พิศโฉมเบญกายเสียคายนัก
อันสตรีที่ควยชายหมายประมาณ

อันหญิงซึ่งไว้ภัสดา
ก็ไม่งามแก่ตาในชาติ

บมมีกระแสดิ้นรุ
ทรเลื่อมสถาพร
ฤาปรากฏประภาศจร
ประมาทหมิ่นทุกถิ่นสถาน
เป็นอาภรณ์แห่งรถยนต์
แลเถกิงระเริงแสง
นครินทร์เขตแขวง
ศักดิ์สง่าแก่นารี¹

(กฤษณาสอนน้องคำฉันท์)

พระบัญญัติสอนไว้เรื่องเมียผู้
เหมือนหัวเหวนจะงามเพราะทองรอง²

(โอวาทกระสัตรี)

โอดูรักเป็นกำพร้านางสงสาร
หญิงสาวสารชายชาวเปลือกเกลือกสุธา³

(พิเภกสอนเบญกายคำกลอน)

ถึงจะมียศศักดิ์ศรี
เหมือนมณีไรเรือนสุวรรณ⁴

(รวมเกียรติ)

¹ กรมสมเด็จพระปรมาธิบดีทิโนรส, "กฤษณาสอนน้องคำฉันท์" ประชุมสุภาวิตฉบับหอสมุดแห่งชาติ, หน้า 515.

² _____, "โอวาทกระสัตรี" ประชุมสุภาวิตฉบับหอสมุดแห่งชาติ, หน้า 470.

³ พระธรรมศาสตร์ (ศุข), "พิเภกสอนเบญกายคำกลอน" ประชุมสุภาวิตฉบับหอสมุดแห่งชาติ, หน้า 540.

⁴ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, รวมเกียรติฉบับหอสมุดแห่งชาติ, (พระนคร: สำนักพิมพ์ศิลปบรรณาการ, 2509), หน้า 385.

เจ้าโณงามทรามรักของแม่เอ๋ย
ภัสศาอุปมาเหมือนบิทร

อย่าลืมเลยจงจำคำแม่สอน
จงโอนอ่อนฝากองค์พระทรงฤทธิ์¹

(โคบุตร)

ในชีวิตการครองเรือน มีอยู่ประการหนึ่งที่หญิงควรรู้สึกเสียดายมากที่สุดคือ การเป็นม่าย เพราะสามีทอดทิ้ง เพราะเท่ากับเป็นการประจานตัวเองว่า ไม่มีคุณสมบัติเหมาะสมในการเป็นภรรยา เป็นหญิงชู้ นอกจากตนเองจะโศกเศร้าด้วยความผิดหวังจากสามีแล้ว ยังถูกเยาะเย้ยให้ได้อายด้วย ดังต่อไปนี้

เด็กหญิงที่ชายหน่าย
เลื่อมสุขแต่ทุกขโหม-
ชุมชนจะชวนฉิน
ยากนักจักฉอนฉิน

แม้เป็นม่ายก็หมองโหม
มนัสเศร้ากำสรวลศัสย
ประมาทหมิ่นทุกสิ่งอัน
บรรเทาที่สตรีตรอม²

(กฤษณาสอนน้องคำฉันท์)

ถ้าตัวทั้งคนเคี้ยวเปื่อยวอนาถ
หญิงที่ตัวทั้งขวางหางเหูไป
ถึงจะหาถูกตัวแก้ตัวใหม่
ควยสิ้นพรหมจารีที่จำเพาะ

เหมือนสิ้นชาติสิ้นเชื้อที่เนื้อไข
จะเขาไหนเขากระหุ้มมักษิมเยาะ
ก็ยากนักจักไค้ที่มันเหมาะ
เหมือนไส้กรวงควงเจาะรังเกี่ยวกัน³

(ขุนช้างขุนแผน ตอนนางอัปสรสอนนางสร้อยทอง)

เป็นผู้หญิงแม่ม่ายที่ไร้วัว

ชายมักยั่วทำเลียบเทียบตมเหง⁴

(เพลงยาวเจ้าอิศรญาณ)

เขารักจริงให้ลูขอกับพ่อแม่
เขาไม่เลี้ยงไลซ์ขี้จะอับอาย

อยู่วิงแระหลงงุ่มไปตามง่าย
ตองเป็นม่ายอยู่กับบานประจานคน⁵

¹พ. น ประมวลมารค, ผู้รวบรวม, นิตานคำกลอนสุนทรภู่, เล่ม 1, หน้า 607.

²กรมสมเด็จพระปรมาธิบดีชิโนรส, "กฤษณาสอนน้องคำฉันท์" ประชุมสุภาณีฉบับหอสมุดแห่งชาติ, หน้า 523.

³_____, ขุนช้างขุนแผนฉบับหอสมุดแห่งชาติ, เล่ม 2, หน้า 784.

⁴หม่อมเจ้าอิศรญาณ, "เพลงยาวเจ้าอิศรญาณ" ประชุมสุภาณี, หน้า 89.

⁵กรมศิลปากร, สุภาณีสุนทรภู่, หน้า 93.

ด้วยเหตุนี้ ภรรยาที่จริงจังต้องปรนนิบัติเอาอกเอาใจสามีอย่างดีที่สุดเพื่อยุติใจให้สามีรักและไม่ทอดทิ้ง คำสอนทั้งหลายที่เกี่ยวกับคุณสมบัติที่ดีของภรรยาพึงปฏิบัติต่อสามี จึงมีสาระในแนวทางเดียวกันหมดคือ

1) ข้อสัจยต่อสามีเพียงผู้เดียว

เป็นผู้หญิงสิ่งใดจะล้ำเลิศ
ถึงรูปทรงนางคราญจะพาลคลาย

จงข้อสัจยต่อภัสคาสวามี
อย่าให้มีราคินที่กินใจ
ถึงที่สุดทลลองค์ทองแท้
หญิงเคียวนี้แม่มีสัจยา

จะมีคู่ก็ให้รูปปฏิบัติ
อย่าคิดร้ายยายแยกทำแปลกปลอม
อย่าคบพหูสูสมนิยมหวัง
เขารักหลอกหยอกเล่นคอกเขานี้
ทุระอะไรจะให้มันเสียของ
เพราะเชื่อใจภรรยายิ่งกว่าเกลอ
จะมีจิตพิศวาสไมคลาคลเคลื่อน
แมนนอกจิตคิดร้ายหมายประจะญ
จงกันภัยในเล่ห์เสนาหา
เอาความสัจยตัดตั้งปฏิกญาณ

จะประเสริฐก็แต่ใจไม่เสื่อมสลาย
ใจไม่วายแลวก็รักกวางรูปงาม¹

จนชีวีศรีสวัสดิ์เจ้าศุคษัย
อุปไมยเหมือนอนงค์องค์ศา
ควยนางแนอยู่ในสัจยอชิษฐาน
ภัสคาก็ยังรักชนหนักครัน²

จงข้อสัจยสุจริตคุดอนอม
มโนนอมเสนาหาต่อสามี
ไม่จริงกล่าวคอกบอกรโคมศรี
ถ้าแมนมีขาวของตองบ้ำเธอ
อันเงินทองผิวสีทำสนำเสนอ
ชอบบ้ำเธอถูกผิวของตัวตน
เพราะแม่เรือรวบรวมใจจึงไคผล
จะพาคุณยากยับอ้ประมาณ
อย่าให้มาปนปะจงประหาร
ถึงเกิดการยากเข็ญไม่เป็นไร³

✓ 2) ปรนนิบัติสามี เนื่องจากภรรยาต้องอยู่บ้านในขณะที่สามีต้องเป็นผู้
ออกไปทำงานนอกบ้านเพื่อหาเลี้ยงครอบครัว ภรรยาจึงต้องดูแลความสะอาดเรียบร้อยภายในบ้าน เตรียมข้าวปลาอาหารไว้ให้สามีเมื่อกลับมา คอยดูแลเอาใจใส่กิจการทุกอย่างภายในบ้านทั้งการกิน การนอน ไม่ให้สามีต้องเดือดร้อนรำคาญใจ นอกจากนี้ภรรยาที่ดีจะต้องคอยเอาอกเอาใจให้สามีมีความสุขกายสบายใจตลอดเวลาที่อยู่บ้านอีกด้วย ข้อควรปฏิบัติ

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 113.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 117-118.

³ เรื่องเดียวกัน หน้า 116-117.

สำหรับภรรยาที่สัจใจได้แก่

ยามสิ้นแสงสุริยาอย่าไปไหน
 ระวังคนปัดสลัดที่นอน
 ถูแมนวาทัสดาเขาไสยาสน์
 แมนเมื่อยเหน็บเจ็บปวดในทรวงตรง
 ประพาศกายสายสมรจะนอนหลับ
 นอนให้คมีสติสิริเรา
 จงรีบฟื้นคืนก่อนภัสดา *
 จงหุงข้าวต้มแกงแตรสำหรับ
 หุงกระโถนคนที่ซัดสีไว
 อีกน้าหาอย่าให้ผลงไปกวน
 แมนรูวาสามีจะไปไหน
 ประจงปลูกภัสดาอย่าชานาน
 จงระวังนั่งดูอยู่ไกลไกล
 อย่าให้ทองรองตะโกนโพนทนา
 อยู่จนผู้รับประทานอาหารแล้ว
 อย่ากินก่อนภัสดาจนานั้ง

จุดไฟเข้าไปส่องในห้องก่อน
 หงพุกหมอนอย่าให้มีตุลิ่ง
 จงกราบบาททุกครั้งอย่าพลั้งหลง
 ขวยบรรจงนวดพื้นใหญ่บรรเทา
 อย่ากลิ้งกลับมือไม้ไปป้ายเขา
 อย่าชบเขาอยู่จนแสงสพยับ
 น้ำล้างหน้าทาไวให้สุริจสรพ
 จักประดับเทียบทำให้น่านวล
 ใหม่องใสสวยตาคุณาบุญ
 จงใครครวญพิเคราะห์ให้เหมาะการ
 แต่ยังไม่คืนพรากจากสถาน *
 ใหลุณยนรับประทานโภชนา
 เมื่ออะไรมันขาดจะเรียกหา
 จงอศุสาห์ตั้งใจระไวระวัง
 นางนองแก้วเจ้าจกนเมือภายหลัง
 เขาจะวังเกียจใจดูไม่ตี¹

3) เชื่อฟังสามี ภรรยาที่ก็จะต้องเชื่อฟังและเคารพบนอบต่อสามี สิ่ง

ใดที่สามีห้ามทำก็อย่าทำคือถึงขั้นทำ เพราะสามีเป็นผู้นำครอบครัว ภรรยาควรที่จะโอนอ่อน
 ผ่อนตามคำตักเตือนสั่งสอนของสามี ดังนี้

แมนเขารักแล้วอย่าก่อทำถือจิต
 คำนับนอบสามีทุกวัน

เร่งเกรงผีคกลัวภัยใหญ่มหันต์
 อย่าดูคั่นคอดังตะบึงตะบอน²

จงแย้มสรวลชวนปลอบให้ชอบชื่น
 คอยถนอมกลมเกลี้ยงฤทัย

เห็นเริ่งรื่นหย้าจึงปราศรัย
 แมนสิ่งไร เขาไม่ชอบอย่าขึ้นทำ³

1 เรื่องเดียวกัน, หน้า 118-119.

2 เรื่องเดียวกัน, หน้า 118.

3 เรื่องเดียวกัน, หน้า 121.

การสิ่งไรที่ชั่วร้าย เขาห้าม
อย่าคิดถือตนเป็นคนเขื่อน

ประพุดิตตามแบบแผนให้แผ่นเหมือน
จะเคยเอื้อนโอภาไพหน้าพัง¹

4) ไม่แสดงอาการโกรธตอบสามี การอยู่ร่วมกันจะต้องมีโอกาสเกิดความไม่พอใจซึ่งกันและกันได้เสมอ เปรียบเสมือนลื่นกับพื้นยอมกระทบกันได้ตลอดเวลา หากมีเรื่องขัดใจทะเลาะกันขึ้น ภรรยาที่ดีควรรู้จักระงับอารมณ์ของตน ไม่แสดงอาการโกรธตอบ ดังนี้

แม่นั้วเหือกเจ้าจกัษัษะงัษไว
เขาเป็นไฟเราเป็นน้ำคอยพร่ำพรม
อันโทโสโมโหไม่ออกไค้
ที่ชาวบานทานไมรุจะรูความ
แม่นพิโรธโกรธชัษกับภัสศา
ฟังชมชัษนกลัษไวในอรัง
จึงจะวานารุมีความคิด
ถึงใครรูอยูวาคมของชมเรา

อย่าพอใจชัษเสี่ยงเกี่ยงประสม
แมนระคมชนทังคูกจะวูวาม
ความในใจก็จจะคังออกกลางสนาม
อย่าทำตามใจนั้กมกัจะเคย²
อย่าินูทวาวัวตัวลัษหลัง
อุตสาหบังกลบเกลัษนที่เง็องเงา
รูปกปิกมิคุโทษที่ไคคเซลา
หนงฉัวเลาเขากัเห็นเป็นคนดี³

5) หลีกเลี่ยงการกระทำชั่วร้ายต่อสามี การกระทำชั่วร้ายต่อสามี แบ่งเป็น 2 ทางคือ ชั่วทางใจ และ ทางกาย ทางใจคือ การคิดนอกใจสามีไปคบชู้ผู้ชายอื่น นับว่าเป็นความประพุดิตที่ชั่วร้ายที่สุดของการ เป็นภรรยา หญิงใคมีชู้หากถูกจับได้จะมีความผิดตามจารีตของบ้านเมือง จะถูกลงโทษและถูกตราหน้าว่าเป็นหญิงชั่ว ดังที่กล่าวไว้แล้วข้างต้นในหัวข้อการเลือกคบคน ผู้ที่ลักษณะหญิงชั่ว ข้อ จ. หญิงคบชู้ ส่วนการประพุดิตชั่วทางกาย หมายถึงการไม่เคารพยำเกรงสามี ดังตัวอย่างต่อไปนี้

การนินทาค่าฉัวนี้ชั่วถอย
ถึงร้างหยาหาใหม่วิสัยมี

เป็นคนน้อยปัญญาเสี่ยราศี
ชายที่ศรีภักฟ้าพิคักจัคไป

1 เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.
2 เรื่องเดียวกัน, หน้า 121.
3 เรื่องเดียวกัน, หน้า 121-122.

บ่วงทำกั้วตัวสั้นแต่ต่อหน้า
 ครั้นตัวเกินเกินเลยเฉยเฉยคไป
 ทำแสงข่มเจียมตัวผู้ไม่เห็น
 ครั้นรู้ว่าเขาเขาใจรู้ไหวพริบ
 บางนารีที่เป็นนางใจรายกาจ
 สุ้ารากล่องรองแรกแหกกระแซง
 ชูคำรบนบวาคาประชด
 ลุอำนาจไม่อาจขยาคตัว
 ทรมานภัสศานาสังเวช
 ยังมีหน้าซ้ำปาวเหล่านารี

ถึงตีคำก็สู้ไม่คิงไหว
 ก็คำให้ไม่คั่งคั่งกระชิบ
 ดูเหมือนเช่นปากวาตาขยิบ
 ก็คองริบคองรูางระคางแกลง
 หมิ่นประมาททุมเถียงสงเสียงแข็ง
 ตะคอกแกลงชมชี้ให้ฉักฉลัก
 ให้สามมีอภัยคองคองหัว
 มัดมือฉักฉักแฉวนแฉวนเสียนตี
 ดูเหมือนเปรตเวทนาบักตี
 ที่ไม่มีภัสศาคาหมาดู¹

ในวรรณคดีเรื่องอื่นๆที่สอนผู้หญิงให้รู้จักหน้าที่ของภรรยาที่ดี จะสอนเหมือนกันหมด
 คือให้รู้จักปรนนิบัติรับใช้และเชื่อฟังสามี ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ก) โฉวาทกระสัตรี

(1) การปรนนิบัติสามี

จะปรนนิบัติสามีเป็นที่รัก
 มิให้เคืองชินชคเรื่องอชฉา
 กราบบาทสามีเป็นที่ยิ่ง
 ขึ้นก่อนนอนหลังระวังระไว
 จะไคชำระพักตราเวลาเขา
 หาหมากพันพลูบุรีตี
 การกินการนอนนั้นเป็นใหญ่
 - ของควาหวานเป็นการของทรมานเขย
 สตรีคียอมมีมารยาท
 สิ่งใดคี่ที่โทษสนใจจำ
 จักแจ้งการเรือนดูรอบคอบ
 รักษาตัวกั้วฉนิกระวังระไว

สามีภักคี่โดยเที่ยงไม่เคียงสา
 ถึงเพลายามนอนนอนเอาใจ
 สรรพสิ่งทีชอบประกอบให้
 ตักน้ำไวคอยทาซงสามี
 นวลเจ้าจำไวเป็นศักคี่ศูรี
 มาคั่งทีตามตำแหน่งทีแห่งเคย
 ระวังระไวอย่าไคทำเหมินเฉย
 อยาละเลยไวใจให้ไคทำ
 จะทำการก็สะอาดไม่ผลีสล้า
 ปากคำไม่กระเคืองให้เคืองใจ
 ถึงทำชอบฉิวฉิวฉักฉักนี้
 คั่งจิตคิดไวให้คนชม.²

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 122-123.

² _____, "โฉวาทกระสัตรี" ประชุมสุภาษิตฉบับหอสมุดแห่งชาติ,

(2) ไม่แสดงความโกรธต่อสามี

ถึงแม้จะเคยชกต่อยได้สมคุมคอ
 อกเสียใคไม่ชกสู้เมีย

นิกุชอบจะมีจิตคิดกลั่นกลำ
 อยาขึ้นทำหุมเถียงชนเสียงคัง¹

(3) ไม่อวดดีว่าสามีรัก

ถึงแม้รักอย่าไคเหลิงละเลิงจิต
 รักกายสงวนการระไวระวัง

ระวังนิกจะมาพานเมื่อภายหลัง
 คนอืนชังไมชั่วเหมือนผัวคน²

เหมือนหญิงชั่วผัวรักแล้วยกย่อง
 ไม่ตั้งตัวกลัวกรรมท่าเจอเจอะ
 ทำดีไว้ให้เห็นเป็นไหนไหน
 ผัวคุงบารุงให้ตามกำลัง

ไคสมปองเป็นใหญ่ทัวใจเประอะ
 เทียวสะเออะลอยหนาวาไมฟัง
 คีแล้วเหลิงละเลิงไปไมเหลือวหลัง
 กลับชังชังประทุษจิตไมคิกอ้าย³

(4) ลักษณะภรรยาที่ดี

บาสื่อว่าหญิงคีมี่ลืออย่าง
 ล่ำแดงไวให้เห็นเป็นประธาน
 หญิงเหลาหนึ่งเรียกวามาศาภิรียา
 ปรนนิบัติเซาเย็นไมเวนวนาย
 มารคารักบุตรนั้นฉันไค
 รักสนทจิตสมครสามีเรอ
 ภคินภริยานั้นพวกหนึ่ง
 รักสามีเหมือนพี่รวมมิตร
 ทาสภริยาพวกหนึ่งเลา
 รักสามีเหมือนนายเงินของตนเอง
 สหายภริยาควารบสี
 สงวนอวามณมิไคขุมชีกัน
 หญิงคีมี่ตระกูลทีกลาวมา
 บุญอนมิไคสร่างสักออย่างเคียว

ไมอำพรวงยอมตรัสบริหาร
 ฟังพิจารณตามพระพุทธาธิบายา
 เสนหุในสามีไมเทือกหาย
 มิไคหนายในการบารุงบ่าเรอ
 เอาใจใสมิไคแกลงแดงเสนอ
 เทียบเสมอเทียบบุตรในอุทรา
 เรงร่าฟังคิครวที่ค้ำสอน
 โอนออนค่านับนอมยอมย่ำเกรง
 ทานชักเอาม่าเปรียบเทียบเหมาะะเหมง
 ทองย่ำเองเซาเย็นเป็นนรินคร
 รักสามีคังสหายผอนผายผัน
 สู้คกคั่นทุกสิ่งจริงจริงเจียว
 ลินชีวาสูสวรรคอุยาแฉลียว
 กุศลเหนียวสงแนวไมแคลวเลย⁴

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 470.

² เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 480.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 468-469.

(5) ลักษณะภรรยาชั่ว

ภริยาที่ชั่วนั้นมีสาม
 ใจร้ายหมายจะฆ่าชงสาม
 แดงแต่โฉมแกล้งประโลมให้ผิวหลง
 เหมือนพรานเบ็ดลอบปลาระอาใจ
 ถ้าผู้เขลาเมาเมาในกาเมศ
 จะตองตายเพราะจะหลงปลงชีวิต
 หนึ่งในภริยาชื่อว่าอาชญา
 กุร้ายบุบตัวเองไม่เกรงภัย
 ว่าเล่นเซนต์หาสที่ตัวซึ่ง
 ที่จริงตัวควรตัว จะกลัวเกรง
 หนึ่งในภริยาชื่อว่าโจรี
 ซายมั่งมีทำชอบชวนอบคน
 เห็นสมรักก็ยกอกแล้วปอกทรัพย์
 แดงแต่เล่ห์สมคะเนโคตรพิรเวต

พวกหนึ่งนามว่าชกาน่าบัคลี
 โศกวิธีแยบยลเป็นกุดใน
 แต่จิตปลงหมายจะฆ่าให้ตกภัย
 เอาเหยื่อหุ้มเบ็ดไว้ให้ปลากิน
 ก็สมเหตุเหมือนมัจฉายุกาวิล
 เพราะประมาทภูมินุแกกามา¹
 ตีค้นยกตนเป็นคนใหญ่
 จะปราศรัยฟังไม่ได้อึ้ง
 ไม่อินังตั้งหน้าตาชมเหง
 ไม่ยำเยงหยาบค้ายให้อายคน
 เป็นสตรีมารยาเที่ยวหาผล
 ซอนกลลอลวงในหงว่งววย
 พอนิ้วหลับแล้วก็รีบเซาหีบฉวย
 แลาก็พวยออกตัวไม่กลัวเกรง²

ข) ภรรยาสอนน้องคว้าน้ำ(1) ปรนนิบัติสามี

ร่วมทุกข์สุขร่วมมรณาลัย
 เรอบำรุงทำ
 สามีมีกตัญญูโดยปอง
 กรรมบทคุณ
 ตันก่อนเมื่อนอนหลัง
 ครีสีไชระไวระแวง
 ยามไทรเบศรทรง
 อยากลาพญาบาล
 ปางทวารุไสยา
 อารุงฤทัยประโลม

ฤทธิหฤทัยบำ
 คุณาสอน
 กตัญญูวิบูลยครอง
 ฤศีลแสง
 พังเฝ้าฟังบรรุหารแสดง
 ระวังศัพทบัญญัติสาร
 ประชวรองคบุสวารุ
 บำเรอรักษาภักดีตระโบม
 อยาลีลาให้เครงโครม
 บพิตรญูอย่าดูเบา

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 471.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 474.

ที่สูงที่ไสยาศน
 สิ่งโคยโคเคา-
 อยาเออนโองการศรีส
 ยามทาวชเชยชวน
 ยามรอนฟังไวกาวัด
 ยามสรงถวายนม
 ยามูงายก็อูงาน
 ยามสติคยไสยากร

อยาอุกอาจุจกเอ้อมเอา
 รพไทธาไปควร
 สมองอรรถยาลามลาน
 บันโดยชอบในเชิงสม
 ราวพวยพัตราเพยลม
 สุกนรพุงจรงขจร
 บริบาลบุคีสร์
 ฟิงนวกนังระวังยาม¹

(2) เชื้อฟังสามี

ฟังทราบอัชยาสามี
 คาอันไคมี
 อยาทำทงจิตรหยาบหยาม
 ฟิงพยายาม
 พูลแดงแสดงอรรถโดยควร
 ทั้จบทบทวน
 รอบรูกิริยาอัชฌาสัย
 ศูรยพระสาสนไซ

มนัสภีรัตปริ
 บันโดยตาม
 สุจริตประคิษฐังาม
 เสงี่ยมสงวน
 ญบลสัตยประมวล
 มาทูลไท
 นฤบริศร ไอ
 บชัคคำ²

(3) ข้อสัตย์ต่อสามี

อยาเมออยูแปรประทุฐจิตร
 ชื่อชอมถนอมสัตย์ใน
 แม่วรัถคยฤทธิประสิหิมน-
 พลันหนายพุงวายุสวาดีอา
 เสนหสนัทคยมิตร ธรรมะแท้
 สุจริตเจริญคุณะถาราน

ทูจริตจัญไรภัย
 บทเรณูภรรคา
 ทรวิกลกฤติยา
 คุรรางปรางนูน
 บปรวนุแปรจักราวฉาน
 เมตรมุงคองวางวาย

อยาเยียงหญิงชั่ว
 ไปรู้คุณแก้ว
 ไมกลัวความอาย

¹ กรมสมเด็จพระปรมาณูชิตชินโนรส, "กฤษณาสอนน้องคำฉันท์" ประชุมสุภาษิตฉบับ-
หอสมุดแห่งชาติ, หน้า 520.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 519-520.

ล้นลมชมคำ	หอมยาเียงชาย
จงจิตรคึกคักหมาย	มุงรายภรรรคา
	คอหนาปราศรัย
ลับหลังคั่งใจ	คูหมิ่นนินทา
คอยหาขอผึก	หอนคึกครุณา
ไปไค่นำพา	กิจกรางงานเรื่อน
	กฐรทุกการใน
สะตั้งวังใหม่	คองให้ตักเตือน
เย็บเสี้ยวร้อยปัก	ครานนักรักชื่อน
คืบคทาหู่เพื่อน	ชอบหนาพาหู่.

- โภชอาหาร -

หอนเออเอาการ	ประภู่บิตสวามี
ลาวเฉียงเฉียงล่อ	ปากค่อมือตี
คารมชมช	จู้ใจจระจา
	ออย่าเยียงหญิงโหด
มักหึ่งซุงไกรธ	วิวาทวาทา
ฤาหอนยอห่อ	งอนงอกรรคา
โอหึ่งตั้งหนา	ปากกุดลาไมกัว
	ออย่าเยียงหญิงร้าย
แงงอนหอนอาย	เลนริกซิกหัว
หากินก็เก็ยจ	เตรียคชขายเข้าคร้ว
ละไวให้ฉัว	กอบกิจปีดงำ

- แคมภูหู่ -

เกรงเปลื่องหมากพลู	ทานหักชัคคำ
ตุตาวัวพลาง	ไหขวางฤายำ
แยบยลกลท่า	ซับแซกจากสถาน
	ออย่าเยียงหญิงบาป
ลโมภโหลลลาภ	เกลศเหลือประมาณ
เรฐฐูเซน	ฤาเป็นแค้นสาร
ชาติชาสาธาารณ	ทรลัษณศักคี่สูญ

- ไปกลัวความอาย -

ชนฉินยีนร้าย	หยาบคายแคประบูร
ชนกชนนี้	สวามีตระภูดู
เกิดเชิญเป็นมุล	โทโสโมหันธ

	เฝ้าพงศาวตฺวาน
เพื่อนเรือนุเพื่อนบ้าน	นึกพองหมองกัน
เคื่องขุนครุณเคียด	รังเกียจเคียดคณันท์
ถาวางเวณวัน	จงจิตรวิหยา
	หอนนุกไมตรี
รวมสุขุขุชมศรี	พาทีปรีดา
ท่าเลหุเทหกล	แยบยลนানা
ช้อสอศอหนา	ลับหลังปรวนแปร
	แหวทองเงินตรา
แพรพรรณณินฉา	ยุายยักชักแซ
ฉันฉอนซอนไว	หอนให้ฉัวแล
เป็นหญิงแสนแง	ลามกพกลม
	ลวนชาติฤโศค
กอชื้อเป็นโทษ	ชาयरางหวงสม
ภาหอนเคียงคู	สมสูอภิมย
บาราศชาคชม	เซยชิตนิจกาลา ¹⁾

ค) พิเภกสอนเบญจกายค่างลอน

ตัว เป็นหญิงสิ่งใดไม่สิ้นศักดิ์	ให้ เจนจัดในทำนองของควาหวาน
ถึงจะเป็นเจ้าจอมหมอมพนักงาน	คงไปรดปูรานไคคือเป็นมือดี
สารพัดหัดให้เห็นเป็นวิชา	เขายอมว่าชาววังขางบายศรี
รูไฉนเมื่อเมื่อนามีสามี	ถึงเป็นที่ทำนหญิงอยู่ทังคร้ว
ดูจักแงแคงหาโภชาหาร	พนักงานของสตรีแมมีฉัว
ไทเกรงกราบสามีเป็นทีกลัว	รูฝากตัวรักกายเสียค่างมา ²
เป็นนารีที่จำเรณูบารุงราง	จงสำอองเอี่ยมสะอาดฉลาดเฉลย
ให้หอมหวานชวนกันรับรำเพย	ชอบชายเชิงชมเชิงล...สิงโลม
สัมผัสลึมิรูปรสแลกลืนเสียง	นี้แท้เพียงเครื่องปุระคัมสำหรับโณม
เป็นที่ชื่นหมื่นชายหมายประโลม	จะนอมโนมนำเสนหสนิทนาน

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 518.

² พระธรรมศาสตร์ (สุข), "พิเภกสอนเบญจกายค่างลอน" ประชุมสุภาษิตฉบับหอสมุด-แห่งชาติ, หน้า 542.

เจ้าหญิงมีอันนาสวามีภักดี
 อยากรู่มากปากกล้าทำสามานย์
 แม้นทำดีมีชื่อบรรลุยศ
 ถาทำร้ายชายร้างทองหมางตรอม
 ทำเลศตัวจุนตัวมีเมี้ยนอย
 ถูกเสนทเลหลมมงวอยง

มีถึงรักก็คงจะสูงสาร
 เหมือนผจกานหน้าตัวให้มัวมอม
 อยุ่ปรากฏตัวตายไม่หายหอม
 จะพาผอมเมื่ออุชบุณิครูปทรง
 นิ่งตะบอยบนบาวาลมูหลง
 ลงโลกลงโทษชายแต่ฝ่ายเดียว¹

ง) อิเหนา (ตอนท้าวหมั้นหย่าให้โอวาทนางจินตะหรา)

ตัวก็เป็นปิ่นพระสมณนาถ
 จงตั้งใจจงรักภักดี
 เจ้าอยุธยาหันจุนบนอบ
 ถึงรักเจ้าเจ้าอยาก่าเรียวใจ
 จงตางฤทัยนัยเนตร
 ชงสิ่งชั่วอย่าไถ่กลัวทวยพวกพาล
 เจ้าอย่าเคียดคุมโทษา
 จงฟังคำชนกชนนี

อย่าประมาทให้เคืองเบื่องบพศรี
 ถึงจะมีสิ่งเคืองประการใด
 ให้ประกอบทวยอชฌาศัย
 เรงเจียมตัวกลัวภัยภูบาล
 การในพระนิเวศน์วังสถาน
 สงวนของคณงคราญให้จงดี
 องค์พระภัสสคาเรืองศรี
 จึงจะมีความสุขสถาวร²

จ) รามเกียรติ์

จึงตรัสเรียกราชนพตรี
 เจ้าจะจากออกพระนิคร
 เป็นชาชวงไซบ่าเรอบาท
 สงวนกายผูกกายผูกชีวา
 อยาทะนงว่าเป็นองคค์ุครราช
 ผูกอนงคชงพระองคเฑชชิต
 อันพระชนนีปีตุเรศ
 ลูกรักจงรักภักดี

มารศรีจึงฟังพอสอน
 ไปยุนครอยุธยา
 พระภัสสคาธิราชนาถา
 ภักดีไปกว่าจะม้วยมิต
 เจียมกายอย่าประมาทราชกิจ
 อยาคิดฉันทาราคี
 ก็เหมือนบังเกิดเกศเกศ
 จึงมีสวัสดิ์สถาวร

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 543.

² พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, อิเหนาฉบับหอสมุดแห่งชาติ, เล่ม 2,

อยากให้การให้ เคียง เบื้องบาท
ถนอมจิตเป็นนิพนธ์นคร

เขยวราชจงสมัครสโมสร
คงสมรจงจำว่าที่¹

ฉ) ขุนช้างขุนแผน

เมื่อเย็นจะเป็นชิงแม่เรือน
เขานอกออกในไทรระวัง
อยู่ห่างหวงจางจาบประจานเงิน
แม่เลี้ยงมาหวังว่าจะให้ดี

ทำให้เหมือนแม่สอนมาแต่หลัง
ลูกนั่งบนบอบุแกสามี่
อยากอกเกินกอนิ้วไม้พอที่
จงเป็นศรีสวัสดิ์สุขทุกเวลา²

(นางศรีประจันสอนนางพิม)

คำบุราณท่านว่ามาแต่ก่อน
ว่าวิสัยภรรยาประพฤติก้าว
อย่างหนึ่งทจริตคิรายุผิว
อีกอย่างหนึ่งการงานครานทั้งนั้น
อันหญิงดีที่เป็นภรรยา
หนึ่งเลี้ยงลูกสักคาวปรานี
หนึ่งนั้นเคารพนบนอบนิ้ว
จึงอยู่เย็นเป็นสุขทุกคืนวัน

สำหรับสอนสตรีที่มีผู้
คือชั่วเจ้าค้อย่างตางตางกัน
อีกอย่างมัวโลกโมโหสัน
ทันว่าเมื่อยุบาทวชาดิกาลี
กำหนดไว้ในตำราว่าเป็นสี่
หนึ่งรวมทุกขสุขมีเสมอกัน
หนึ่งยอมตัวให้ไซไม่เคียดฉันท
คาวผัวนั้นวางใจทีในตัว³

(นางเกสรสอนนางสร้อยฟ้า)

จงเคารพนบนอบคอสามี
จะยั่วเขยถาวาที่มีระคาง
สังเกตุอยู่อย่างไรชอบใจชั่ว
ทำให้โคยหาให้ทองบังคับ
อันเป็นเมียจะให้ชอบใจชั่ว
ทำให้ชั่วถูกใจไม่มีทั้ง
ถาฐจักประคบให้ชอบล้น
คงต้องงอชอกกินทุกวันไป

กิริยาพาทืออย่างนาง
ไว้ใหวางคนผู้อยู่ที่ลับ
ทั้งอยู่กับสินทิวทุกสิ่งสรรพ
เป็นแม่เรือนเขาจึงนับว่าดีจริง
สิ่งสำคัญนั้นกัตัวของหญิง
ยังถือสิ่งก็อาหารตระการใจ
ถึงแก่สิ้นเพราะพริ้งไม่ทิ้งใด
จงใส่ใจจัดหาสารพัน

¹ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, รามเกียรติ์ฉบับหอสมุดแห่งชาติ,

หน้า

2. _____, ขุนช้างขุนแผน, เล่ม 1, หน้า

3. เรื่องเดียวกัน, เล่ม 2 หน้า 567.

เป็นต้นคัมคันทน์หมูให้ชूरส
 คับเหล็กสันในแล ไซคัน
 พยาขุยามเลี้ยงดูให้ชู่ใจ
 เสนหลายจวักไม่รุจักทำ

ไซโกสคปลาคุมยาทำขยัน
 หันให้ขึ้นเล็กเล็กเหมือนแจ็กทำ
 ถึงจะมีเม็ญใหม่ให้คมชา
 หลงไหลไม่กินน้ำก็จำคล้าย¹

(นางอัปสรสอนนางสร้อยฟ้า)

4. สรุป จากการศึกษาคำสอนในสุภาสิตสอนหญิงอย่างละเอียดแล้วพอจะสรุป
 คตินิยมและสถานภาพของสตรีในสมัยนั้น ได้ดังนี้

ก. คตินิยม² เกี่ยวกับคุณลักษณะเด่นของผู้หญิงสมัยนั้น พิจารณาจากคำสอน
 แล้วพอสรุปลักษณะความเป็นสตรีที่ดีได้ดังนี้

1) จะต้องเป็นผู้รู้จักประมาณตนทั้งร่างกายและจิตใจ กล่าวคือ คำน
 ระวังกาย สตรีที่ดีจะต้องรู้จักเสริมแต่งความงามให้แกร่างกายของตนเองอย่างพอเหมาะ ไม่
 มากไม่น้อยเกินไปจึงจะดูงามชวนมอง ในด้านจิตใจ กุลสตรีจะต้องมีความสงบเสงี่ยมเจียม
 ตน ไม่เห่อเหิมทะเยอทะยานอยากได้อยากเป็นในสิ่งที่เกินฐานะตน

2) จะต้องเป็นผู้ที่ขงามทั้งกิริยาวาจา กล่าวคือ ไม่ว่าจะอยู่ในอิริยาบ
 ใด กุลสตรีจะต้องแสดงออกอย่างสุภาพเรียบร้อยและนุ่มนวล ส่วนการกล่าววาจาก็เช่นกันจะ
 ต้องกล่าวเฉพาะคำที่ไพเราะรื่นหูชวนฟังเท่านั้น สตรีที่ดีพึงหลีกเลี่ยงการกล่าวคำหยาบและ
 ใจความที่จะระคายโสตผู้ฟังอย่างเด็ดขาด

3) จะต้องเป็นผู้ที่ขงามในการวางตนหมายถึงความเฉลียวฉลาดใน
 การเลือกคบแต่เฉพาะคนดี การรู้จักข่ม ยับยั้งอารมณ์ให้ปรากฏเฉพาะแต่ส่วนที่ดีและพอควร
 เท่านั้น การฝึกตนให้เป็นผู้ขยันขันแข็งในการทำงานของผู้หญิง

4) จะต้องเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ มีความกตัญญูรู้คุณและตอบแทนท่านด้วย
 การเคารพบูชา เชื้อฟังคำสั่งสอน และโอนอ่อนผ่อนตามใจท่านทุกอย่าง เพื่อให้ท่านมีความสุข
 ทั้งกายและใจ

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 784.

² เสฐียรโกเศศ อธิบายว่า หมายถึง "สิ่งที่สังคมควรปรารถนา เพราะมีความเชื่อ
 ว่าสิ่งนั้นจะเป็นปัจจัยช่วยให้เขาเกิดความสุขความเจริญ หรือก่อให้เกิดสวัสดิภาพแก่ส่วนรวม

5) จะต้องเป็นภรรยาที่ภักดีของสามี ด้วยการรู้จักประนอมบิดพลิ้วสามีเป็นสุ
ทั้งกายและใจ คือจะต้องมีความซื่อสัตย์ รักภักดีแต่เฉพาะสามีของตนเท่านั้น ต้องไม่ปฏิบัติ
ชายอื่นจนผู้สาวเกิดชาค ส่วนการประนอมบิดพลิ้วทางกายคือ ต้องบำรุงบำเรอและคอยรับใช้สามีให้
ได้รับความสะบายทุกประการในเวลาที่สามีอยู่ในบ้านนับตั้งแต่ตื่นนอนจนถึงเวลาเข้านอน

ข. สถานภาพ¹ ของผู้หญิงสมัยนั้น เห็นได้ชัดว่าสังคมกำหนดแนวทางการดำเนิน
ชีวิตของผู้หญิงไว้อย่างเคร่งครัดมากเมื่อเทียบกับผู้ชาย ผู้หญิงไม่สามารถจะทำอะไรก็ตามความ
ปรารถนาของตนหลายสิ่งหลายอย่าง ในขณะที่ผู้ชายสามารถกระทำได้โดยไม่มีใครติฉินนินทา
ยิ่งไปกว่านั้น ผู้หญิงยังถูกกำหนดให้เป็นผู้บำรุงบำเรอความสุขแก่ผู้ชายโดยมีค่านึงถึงความ
เหน็ดเหนื่อย และความอด้อกใจที่ได้รับ ดังนั้น สถานภาพของผู้หญิงสมัยนั้นจึงมีระดับต่ำกว่า
สถานภาพของผู้ชาย ดังจะกล่าวเป็นข้อ ๆ ต่อไปนี้

1) อิสรภาพในการมีชีวิตอยู่ แทบจะกล่าวได้ว่าผู้หญิงสมัยนั้น ไม่มีอิสรภาพ
ในการที่จะเลือกมีชีวิตอยู่ตามลำพังตนเองได้เลย เพราะจุดมุ่งหมายสำคัญที่สุดของการเกิดมา
เป็นหญิงคือการได้ แต่งงานกับผู้ชายที่ ๆ สักคนหนึ่ง ในขณะที่ยังไม่ได้แต่งงาน ผู้หญิงต้องอยู่
ในความปกครองดูแลของพ่อแม่ ระหว่างนั้นก็จะต้องเตรียมตัวเป็นภรรยาที่ดีในอนาคต ด้วยการ
ฝึกฝนเกี่ยวกับการบ้านการเรือนให้ชำนาญ ต้องฝึกกิริยามรรยาทให้เป็นที่สบอารมณ์ของผู้ที่ได้
พบเห็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่จะมาเป็นสามีในภายหน้า

เมื่ออย่างเข้าสู่วัยที่สมควรจะมีคู่ จะมีผู้ชายเข้ามาพัวพันและสว่ขอ ผู้หญิงมีโอกา
จะเลือกก็เฉพาะในช่วงนี้เท่านั้น แม้แต่การเลือกก็จำกัดวงให้ผู้หญิงอย่างแคบมาก เพราะผู้
หญิงต้องเลือกชายคนใดคนหนึ่ง (ในบรรดาหลายคนที่เสนอตัวเข้ามา) เป็นสามีเท่านั้น จะ
เลือกมากกว่านั้นหรือไม่เลือกเลยไม่ได้ การเลือกมีสามีมากกว่า 1 คน สังคมจะตราหน้าว่า

---

¹ หมายถึง ฐานะตำแหน่งที่บุคคลได้จากการปฏิบัติตามบทบาทของตน เมื่อเทียบกับ
ฐานะตำแหน่งของผู้อื่นตามบทบาทอื่น เช่นบทบาทของนายกรัฐมนตรีกับบทบาทของคนกวาดขยะ
ต่างมีขอบเขตอำนาจหน้าที่และสิทธิของงานกันคนละอย่าง แต่ละคนถ้าทำหน้าที่ของตนไม่ครบ
ก็ต้องนับเป็นความบกพร่องของตัว แต่ถึงคนกวาดขยะจะทำหน้าที่ของตนได้ครบถ้วนนายกอง
สรรเสริญเพียงใด ฐานะตำแหน่งของผู้นั้นในสังคมก็ไม่สูงไปกว่านายกรัฐมนตรีก่อน

เป็นคนชั่ว การไม่เลือกใคร เป็นสามีเลยแทนที่จะพิจารณาในแง่ว่าไม่มีรายใดเหมาะสมหรือ ยังไม่ยอมมีสามี หญิงนั้นกลับถูกเยาะเย้ยว่าเป็นหญิงที่ไม่มีใครต้องการ เพราะสังคมยึดถือ ว่า ชีวิตหญิงต้องผ่านการแต่งงานจึงจะเป็นชีวิตที่สมบูรณ์ หญิงใดไม่แต่งงานเปรียบเสมือนดวง มดที่ไร้เรือนทองรองรับ (การเปรียบเทียบในรามเกียรติ์) ฉะนั้น ผู้หญิงจึงต้องหาวิธีเรียกร ้องความสนใจอย่างแยบคายที่สุด เพื่อให้มีผู้ชายมาสู่ขอไป เป็นภรรยา เมื่อถึงเวลานั้น หญิง จะต้องอยู่ในความปกครองดูแลของสามีสืบไป ในภณณาสนนองและในโคบุตรจึงมีการ เปรียบ เทียบว่าสามีนั้นเปรียบเสมือนบิดา

2) สิทธิในการเป็นเจ้าของตนเอง หญิงไม่มีสิทธิในการครอบครองตน เอง เพราะพ่อแม่ก็ตี สามีก็ตี สามารถคู่ค้า ตี ชายและยกลูกสาว หรือ ภรรยาให้แก่คนอื่น ได้ เช่น ในตัวอย่างที่กล่าวถึงลูกสาวหนีตามผู้ชายไป ทำให้พ่อแม่อับอายขายหน้าจึงค่าตีลูก หรือ อาจจะคิดขายให้แก่ผู้ชายคนนั้นไปเลยก็ได้ อีกตัวอย่างหนึ่งคือ การที่หญิงมีชู้ สามีจับได้ ก็มีสิทธิเขียนตี เมื่อขึ้นโรงขึ้นศาล ฝ่ายหญิงอาจจะถูกสามีขายให้ชู้ เมื่อใดที่ชู้เบื่อหน่ายก็เอา ผู้หญิงคนนั้นไป ขายต่ออีกทีหนึ่ง การที่พ่อแม่หรือสามีจะเขียนตีลูกสาวหรือภรณยานั้น ไม่จำเป็นต้องเป็น เรื่องผู้หญิงหนีตามผู้ชายหรือมีชู้เสมอไป พ่อแม่เขียนตีคู่ค้าลูกได้เสมอเมื่อลูกทำสิ่งใด ไม่สมควร เช่นนางศรีประจันกระทำคองนางพิม เมื่อนางพิมไม่ยอมเป็นภรรยาขุนช้าง สามี เองก็สามารถกระทำคู่ค้าเกี่ยวกับพ่อแม่ของฝ่ายหญิง เช่น ขุนแผนค้ำวณางวันทองที่นางวันทอง หิงนางลาวทอง เป็นต้น นอกจากนี้พ่อแม่ยังสามารถยกลูกสาวให้ใครก็ได้ตามความเห็นชอบ ของตน เช่นการยกนางลาวทองให้พลายแก้ว ยกแก้วกิริยาเป็นข้าขุนช้าง ยกนางบุษบาให้ จรกาเป็นต้น แม้ว่าพ่อแม่จะบอกลูกสาวก่อนก็ตาม แต่ผู้เป็นลูกที่ดีไม่มีสิทธิ จะบิดพลิ้ว จะเห็น ค่ายหรือไม่ก็ต้องตามใจพ่อแม่เป็นการทดแทนพระคุณของท่าน

3) อิสรภาพในเรื่องของความรัก ผู้หญิงไม่มีสิทธิจะแสดง ความรู้สึกให้ฝ่ายชายได้ ทราบก่อนว่าตนรักใคร เพราะหญิงใดทำเช่นนั้นจะได้ชื่อว่าหญิงหน้าค่าน ไม่รู้จักละอาย นับเป็นความประพฤติชั่วอย่างหนึ่งของหญิง ดังนั้นหญิงไม่มีสิทธิที่จะเลือกเป็น ภรรยาของใคร ได้ตามความพอใจของตนหากชายนั้นมิได้เข้ามาพัวพันด้วย ต่างจากชายที่จะ รักใครก็ได้ เมื่อรักใครก็เข้าไปติดต่อกับคนนั้น ครั้นเบื่อหน่ายหรือไม่ถูกใจก็เปลี่ยนไปหาหญิง อื่นต่อไป ยิ่งไปกว่านั้น ผู้ชายจะมีภรรยาที่คนก็ได้ ในขณะที่ผู้หญิงต้องมีสามีเพียงคนเดียว และ

ต้องยึดให้มั่น อย่าให้สามีทอดทิ้งได้เป็นอันขาด เพราะผู้หญิงที่ถูกสามีทอดทิ้ง ยอมไม่ต่างอะไรกับกรวดทรายไร้ค่า ไม่มีคนต้องการ ถ้าสามีมีมากกว่าหนึ่งคนก็เช่นกัน กลายเป็นความประพฤติก้าวที่ไม่อาจจกยให้กันได้ หญิงนั้นจะถูกเหยียดหยามว่าเป็นคนต่ำช้าไร้ค่าอีกเหมือนกัน

4) สภาพของการเป็นภรรยา ผู้หญิงที่เป็นภรณยานั้นจะมีสภาพไม่ต่างอะไรกับคนรับใช้ เพราะภรรยาจะต้องปรนนิบัติให้สามีได้รับความสะดวกสบายทุกอย่างไม่ว่าจะย่างก้าวไปทางไหนภายในบ้าน ไม่ว่าจะหลับหรือตื่น ภรรยาจะต้องคอยรับใช้และจัดเตรียมสิ่งของที่จำเป็นไว้ให้พร้อมอยู่เสมอ ยามใดที่สามีโกรธ ภรรยาจะโกรธตอบไม่ได้ ภรรยาต้องเสียสละช่วยการเป็นฝ่ายเจียมเพื่อมิให้เกิดการทะเลาะกัน จึงจะถือได้ว่า ภรณยานั้นมิได้ประพฤติก้าว แต่เหตุผลที่ลึกซึ้งกว่านั้นก็คือ หากภรรยาทำให้สามีไม่พอใจอยู่บ่อย ๆ สามีอาจจะเบื่อหน่ายและทอดทิ้งภรรยาให้เป็นม่ายเมื่อใดก็ได้ ผู้เป็นภรรยาทั้งหลายจึงต้องสงบปากคำและทำทุกอย่างเพื่อมิให้ตกอยู่ในสภาพ "ตายทั้งเป็น" เพราะสามีทอดทิ้งให้เป็นม่าย

การที่ผู้หญิงต้องมีสถานภาพทางสังคมต่ำกว่าผู้ชายนั้น น่าจะเนื่องมาจากฝ่ายชายเป็นผู้ออกไปประกอบอาชีพเพื่อหารายได้เลี้ยงภรรยาและลูก ภรรยาเป็นฝ่ายเฝ้าบ้าน ภรรยาจึงต้องรับภาระจัดและตบแต่งบ้านช่องของคนให้สะอาดเรียบร้อยน่าอยู่อาศัย รวมทั้งการจัดหาอาหารไว้คอยทำสามีที่จะกลับมาในตอนเย็น และปรนนิบัติสามีให้หายเหน็ดเหนื่อยอ่อนเพลียจากการทำงานนอกบ้านด้วย ถ้าพิจารณาตามที่กล่าวมานี้ ก็น่าจะเป็นการยุติธรรมทั้งสองฝ่าย กล่าวคือ เมื่อสามีต้องออกไปตรากตรำเพื่อหารายได้อยู่นอกบ้าน ภรรยาก็ควรตอบแทนบุญคุณของสามีด้วยการปรนนิบัติเอาใจสามีเมื่อกลับเข้าบ้าน แต่ดูเหมือนสังคมยุคนี้ จะกำหนดขอบเขตให้ผู้หญิงตอบแทนบุญคุณของสามีมากเกินไปจนกระทั่งผู้หญิงขาดอิสรภาพและความเป็นตัวของตัวเองอย่างเด่นชัด ผู้หญิงจึงมีสถานภาพที่ต่ำกว่าผู้ชายมาก